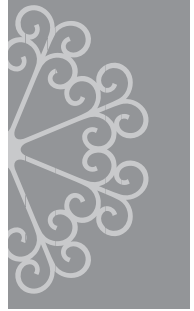

בית מדרש

בשבילי המועד

496

פסח תשפ"ב

זמני כניסת השבת

Baltimore, MD	7:26
Brooklyn, NY	7:17
Chicago, IL	7:11
Houston, Texas	7:30
Johannesburg, S. Africa	5:33
Lakewood/Deal, NJ	7:17
London, UK	7:42
Los Angeles, CA	7:06
Manchester, UK	7:42
Monsey, NY	7:18
Montreal, Quebec	7:22
Passaic, NJ	7:18
Toronto, Ontario	7:43
Yerushalayim	6:32
Zurich, Switzerland	7:56

דברי הרוחני

חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים, שנא - מר ואותנו הוציא משם וגו'.

לכאורה הטעם הוא משום ההודאה, אך צ"ב שלא מצינו בשאר הודאות על נסים שנעשו לאבותינו שצריך לראות כאילו נעשו לנו. נאמר בתורה "כי ישאלך בנך מחר לאמר מה העדת והחקים והמשפטים אשר צוה ה' אלהינו אתכם, ואמרת לבנך עבדים היינו לפרעה במצרים ויציאנו ה' ממצרים ביד חזקה, ויתן ה' אותות ומפתים גדלים ורעים במצרים בפרעה ובכל ביתו לעינינו, ואותנו הוציא משם למען הביא אתנו לתת לנו את הארץ אשר נשבע לאבותינו, ויצונו ה' לעשות את כל החקים האלה ליראה את ה' אלהינו לטוב לנו כל הימים לחיתנו כהיום הזה" (דב

דברי הימים

פסח בקובה שבטש"א

ברוך פלאית ורצופה נסים גלויים, נוד לצה ישיבת מיר מתופת המלחמה האורר רה והגיעה לעיר קובה שביפן. בעזרת הקהילה היהודית המקומית ובעזרת יעד ההצלה שבארה"ב, הקימה ישיבת מיר בקובה מרכז מפואר של תורה בו המשיך קול התורה להישמע ברמה. אולם, פסח מתקרב ומננין יקחו מצות ויין לצרכי החג? יפן נמצאת בעיצומה של מלחמת העולם ומשטר צנע הונהג בה. קמח חיטה או שעורה אינו בנמצא כלל, ואין כל דרך לאפות מצות על אדמתה. הג'וינט נחלץ בימים אלה לעזרתם של הפי ליטים ביפן, ונציגיו הודיעו כי ישלחו מארה"ב מצות ויין לחג. אולם ר"ח ניסן מתקרב והמד שלוח לא הגיע. בירור העלה כי עקב קשיים בירוקרטיים המשלוח עדין לא יצא לדרך, האורכת לפחות שבועיים, והסיכוי שמצות ויין לו יגיעו לפני חג הפסח הוא אפסי. מכתב בהול נשלח לגר"א קלמנוביץ, י"ד ועד ההצלה בניו יורק, אשר נחלץ מיד לעד רה, ובס"ד הצליח לעשות את הבלתי אפשרי. ממקום מושבו יצר הגר"א קלמנוביץ קשר מיידי עם חברת מזון בלוס אנג'לס והזמין מצות ויין (בכך נחסכו שלושה ימי הובלה ברכבת מניו יורק למערב ארה"ב), לאחר

רים ו, כא ואילך). הנה פרט זה, לראות ש"אותנו הוציא משם", הוא חלק מהטעם למצות הפסח שנצטוונו בהן זכר לנסים שנעשו, משום שע"י הרגשה זו מרגישים וזוכרים יותר את הנסים. אך יותר מזה, הרי יציאת מצרים לא היתה רק יציאה מעבדות לחרות, אלא גאולה רוחנית, בנין של כלל ישראל עם ה'. והשלמת יציאת מצרים היתה במתן תורה, כמבואר בכמ"ק, וכל אחד ואחד לדורות צריך שיהא בכלל גאולה זו, וכמו שמצינו שנשמות כל ישראל היו במתן תורה, ע"כ יש ענין שכל אחד ירגיש שהוא עצמו יצא ממצרים ונעשה חלק מעם ה'. ועוד, הנה נאמר (ויקרא כה, נה) "כי לי בני ישראל עבדים עבדי עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים", ודרשן חז"ל: עבדי הם ולא עבדים לעבדים. והיינו דעבדות ה' היא סתרי רה לעבדות לעבדים. מבואר במקרא זה שב עשו עבדי ה' ע"י שהוציאם מעבדות מצרים, וע"כ כל אחד ואחד צריך להרגיש כאילו הוא יצא ממצרים, וע"כ נעשה הוא מעבדי ה'. מרן ראש הישיבה הגאון הרב רפאל שמואלביץ זצלה"ה

מכן גייס הגר"א רבנים ממערב ארה"ב שה סדירו את התשלום עבור כמות ענקית זו. בהשגחה מופלאה, באותו יום עגנה בנמל לוס אנג'לס אניית פאר של מיליונר אמריקאי, 'תיאודור רוזולט' שמה, אשר פניה מועדות לעבר יפן. היתה זו אחת האניות המשוכללות והמהירות בעולם. תמורת תשלום הגון (כפול ממחיר הובלה באניית משא) הסכים בעליה להעביר את המשלוח לקובה שביפן. ביום י"ב בניסן עגן המשלוח כולו בנמל קובה. אולם, כעת היה צורך לשחרר את המשלוח מהנמל, ובאותם ימי מלחמה דרשו השלטר נות תשלום מכס עצום. תלמיד הישיבה, רבי יחיאל מיכל פיינשטיין, הלך לנמל יחד עם נציג הקהילה היהודית המקומית ויחד עם הפרופ' קוצ'ווי, אשר עמד לימין הישיבה ככל יכולתו. הפרופ' הפעיל את כל קשריו עם השלטונות, ובחסידי שמים אלה ניאותו להוריד את גובה המס לרבע, דבר שלא יעלה על הדעת באותם ימים. כעת עמד המס על מאות דולרים בלבד אשר שולמו מקופת הקהילה היהודית המקומית, כך יכלו בני הישיבה להסב לסדר ברוב עם ובשמחה. גודל הסייעתא דשמיא התברר לאחר זמן, כאשר המשלוח ששלח הג'וינט הגיע לקובה... לאחר חג השבועות.

בשבילי הלכה

ע"י הרב הגאון מאיר צבי שפיצר שליט"א
הערות בעניני הלכה. הלכה למעשה יש לשאול לרב

פסח

(מכאן ואילך לשבוע הבא בענין פסח, ויש כאן מאמר הרגיל, וגם מאמר מיוחד, ביותר אריות, להדפיס בעמוד אחר, הערות על פסח שחל בשבת)

מצות מצה כל שבוע

ידוע מה שכתב מעשה רב קפ"ה על מצוה קיומית דכתיב שבעת ימים וראייתו מדנקרא מצה אות לפטור מתפלין לפי תוס' מ"ק ט"ט ע"א ד"ה רב, וז"כ בשו"ת הרא"ש פ"ג ג' (אלא שכתב לשון חייב באכילת מצה וצ"ע). אך בתוס' עירובין צ"ו ע"א ומנחות ל"ו ע"ב כ' דפסח הוא אות משום איסור אכילת חמץ. וע' מ"ב ל"א ר'.

וע"ש במעשה רב בחיוב מצה בסוף פסח, ושאל חמץ אחר פסח להודיע שאוכלים משום חביבות המצוה.

(וע' יביע אומר ח"ט ק"א שהק' לפי הגר"א יאה בל תוסיף אחר פסח, ות' לפי מאירי ר"ה ל"ח דאין בל תוסיף כי דרכו לאכול מצה. ויש להוסיף כי האיסור מ"ת אחר המצוה רק במכיון למצוה, וחכמים נזרו משום נראה כמסויף, ולענין מצה אין כאן נראה ומשום דברי המאירי).

וע' באר אברהם מאת דיין רפפורט ס' ל"ב בשם רב א' (וכוונתו נר אהרן בורשטיין להגאון מטורק, עמ' קמ"א) דס"ל דאיסור מצה בע"פ משום מצוה קיומית של הגר"א. ומתוך בזה קו' מהרש"א אמאי התיר ר"ת בע"פ מצה עשירה ואסר בבקיות של עכ"ם אף דאין יוצא בהם בליל פסח, אלא כי ע"פ יוצא בהם כל ז'.

והנה כתב יסוד וורשר העבודה ט' ז' שראוי שלא לאכול כלל מצה חוץ מליל ראשון מחש חמץ. ובשע"ת סוסי" ת"ס מביא מח' בזה. וע' תהלה למשה על ישמח משה להחמיר. וע' אמרי פינחס מקורין ח"ב קט"ו שאכל רק ב' לילות מחמת זהירות. וע' נמוקי א"ח (סוסי" תע"ה) שלא להחמיר בזה משום דעת הגר"א. (ועוד כתב שפוגם קדושת חוה"מ וסעודת יו"ט. וכע"ז בדברי חיים בתשובות נוספות ד'). וכ' דאל תשיבני ממנה צדיקים, כי כבר הוהיר הגר"ח מויד'יטשוב שאם תראה צדיק עושה נגד השו"ע והתורה, אל תהרהר אחריו, אבל לא תעשה כמעשיו.

ובעיקר דברי הגר"א, הרבה כתבו שהמצוה רק כיתל כל יום כמו דמשמע מ"ס ומדויק החזקוני ומ"ב תרל"ט. והעירו ע"ז ממנה הגר"א במעשה רב ה"ל לאכול סעודה שלישית בסוף אחרון של פסח. וע' ב"י תנ"ח לענין אחר חצות דשם מצה חז' הוא, ומשמע ג"כ בכל מה שאוכל. וכן מדברי ר"ש סלנט בדעת הגר"א שיהא כל המצות כל החג מקמח שמורה, ולכא' גם מזה משמע שהוא בכל המצות. ודחו כי ע"פ שייך כאן דברי הנצי"ב לכל שמוסיף הוי חלק ממצוה קיומית של אכילת כיתל מצה. (מאמר מיוחד)

הערות בענין פסח שחל בשבת

א. בורר - דנו הפוסקים אם יש איסור בשבת אם בורר מצות של מות מתוך שבורות. וכבר הביאו בשם הגר"א ס' ת"ק ותוס' וברירה של איסור והיתר משמע דאסור מדרבנן. ולפי הגר"א בס' שש"כ פ"ג ס"ח לענין מצות שבורות ושלמות בשבת דחשיב בורר. אבל בהג"פ הגר"ש אלישיב וכן בספרו אשרי האיש ח"ב שכו' מתיר דמצה עיקרו עומד לאכ"י לה. וה"ל מין אחד כמו חתיכות בשר גדולות וקטנות דשרי.

continues on next page

continued בשבילי הלכה

מיהו גם לפי הגר"ש שרי סמוך לסעודה, וע' מנחת שלמה ח"ב ל"ח כ' דס"ל דמתחילת הסדר חשיב סמוך לסעודה לענין מצות כי צריך שלמות עכשיו, (ולכא' הגר"ש אלישיב חולק וס"ל דלא הוי סמוך לסעודה, אלא לד בריו בלא"ה שרי כאן דאין כאן ב' מינים), וא"כ שרי שלמות מתוך שבורות, אבל לסעודת מחר אסור.

ב. שיעור הכוס

בכל שנה מקילים בשיעור כוס ד' כוסות שיעור רביעי של ר' חיים נאה עפ"י פסק המ"ב סי' רע"א ובמצוה דרבנן יש להקל שלא נתקטנו השיעורים, והרי ד' כוסות מדרבנן, וכן קידוש יו"ט כמ"ש מ"ב סי' רע"א ב', (ודלא כפסק שש"כ פמ"ד סק"ד להחמיר בשיעור כוס קידוש יו"ט), אבל בפסח שחל בשבת הרי כוס ראשון הוא קידוש מה"ת ובוה כתב המ"ב שם להחמיר כדעת הצ"ח שנתקטנו השיעורים וצריך כוס יותר גדול. (עכ"פ לגדול אחר בר ובת מצוה).

ג. צובע

במ"ב שיהא לו בפסח יין אדום, ואם נהנה בין לבן יערב עם יין אדום. והנה בשבת ההלכה שאין צביעה באוכלין, אבל אם אין הצביעה משום אכילה אלא משום אחר, בזה הביאו דמשמע בגשמת אדם להחמיר, אבל במשנה ברורה ש"כ סק"ו מקיל.

והמחמיר כגשמת אדם, יש שכתבו להקל בצביעה כזה ביר"ט בעלמא דעכ"פ שייך מתוך שהותרה לצורך הותרה שלא לצורך. (ויש שהחמירו לפי החי"א גם ביר"ט, לפי משמעות המ"ב תק"ח א' דלא אמרין מתוך אלא במלאכות המיוחדות לאוכל נפש, וכמ"ש מאירי ביצה י"ב ע"א).

ועכ"פ בחל בשבת א"כ המחמיר לגשמת אדם, יתן יין לבן לתוך האדום. ד. ויכול

מי שמנהגו ליטב בסדר הקידוש בליל פסח, ומנהגו בקידוש בכל שבת לעמוד כשאומר ויכול, יש שכתבו דמ"מ כשחל בפסח יושב כשאומר ויכולו כמ"ש בא"ר תע"ג ה', וע' שש"כ פמ"ד סק"ל ה'. (וע"ש דבכפ"ח שם סק"ה לא משמע כן, ואולי באמת הכפ"ח עומד לכל הקידוש גם בפסח. ובא"ר ה"ל כתב דאין עומד להתחיל ויכול, וכונתו כי ברמ"א סי' רע"א כתב לעמוד רק משום יום הששי והיה ערב משום שם ה'. ועפ"י יש משיגים על שש"כ כי אולי א"ר כתב כן רק לפי מנהגו שעמד להתחיל קידוש, אבל למנהג דין שעומדים לכל ויכול משום עדות, מנלן שיאמר להקל משום הסיבה וחיות בליל פסח. אבל באמת הא"ר בנוי על שבילי הלכת לענין הלל, והשבילי הלכת עצמו קל"ג שם כתב לענין הלל משום עדות, ומ"מ אחד הטעמים שלו בליל פסח משום הסיבה וחיות, ושפיר דמהו שש"כ לפי הא"ר דה"ה לענין כל נוסח ויכולו שיהא בשיבה בליל פסח).

ובאגרות משה אר"ח ח"ה ט"ז ח' בסופו פשוט לו שעומדים לענין ויכול, וע"ש דלא דמי לעיקר נוסח קידוש שדוקא ישב כי זה שייך לכוסות שיש בהם דין הסיבה. (ולדבריו אין מיון הלל שהוא שייך ג"כ לדין ד' כוסות. אכן לכא' בא"ר מבורר נד ברב"ד. ובאמת עיקר דברי אמ"ם שם לומר דמה"ט אין מחייבים אותו דוקא ליטב, ואין כוונתו דחייב לעמוד עבור ויכול, אבל פשוט לו שם דתורת המנהג).

ה. מי מלח

במשנה ברורה סק"א אם חל בשבת ולא עשה מי מלח קודם שבת ואין לו חומץ לטבול בהן יש לעשות מי מלח מעט. (וע"ש אמאי לא יטבול בין כמ"ש במ"ב סק"ד. וע' טעמי המנהגים). (וכתבו דגם כשעושה מעט לא יעשה עם הרבה מלח כנגד המים).

ועד כאן על עשיית מי מלח, ולענין טובל כרפס בתוך מי מלח, ע' סי' שכל"א ובמ"ב ממ"א המנהג שלא לטבל במלח אלא א"א. ויש לעיין אי שייך זה בכל פסח, ובפרט בפסח שחל בשבת, ואכמ"ל.

ו. לישא

העושה חרוסת בשבת יש לדון משום לישא, וע' מ"ב שכל"א סק"ח לעשות בלילה רכה בהרבה יין, ובשני שניונים שיתן היין תחילה ושיעיר בשני באצבע או ע"י נענוע הכלי, ובחז"א ח"ה ה' מיקל דסמי בשני בביתנה בבליה רכה.

ואם עירב כבר בע"ש יין כתב המ"ב סק"ה שמוטר להוסיף. (ואין איסור צביעה בין אדום לתוך חרוסת).

(ינעור חרוסת הממרור בשבת, יש לדון אי שייך כאן בורר. ויש שאמרו דחשיב כמו קולף ומותר. ויש שאמרו דאולי לא חשיב פסולת במה שאינו רוצה לאכול עכשיו כיון דמוכן לאכול לאחר זמן ורק באותו רגע אינו רוצה בו. וע"ע הל"ה ח"ה בהג עמ' תקל"ד).

ז. אפייה

בכל שנה, המפקידים לצאת מצות מצה עם מצות שנאפו לשמה סמוך לפסח, או ג' מצות שנאפו מעשרין, אם לא אפו בערב פסח מותרים לאפות בליל א' או ב' של פסח, אף שיש להם מצות אחרות. אבל השנה ליל א' חל בשבת ואסור לאפות, וזהו לאפות בערב פסח. (בכל שנה מותר לאפות ביר"ט אף שיש לו מצות אחרות, ואף דמבורר בש"ע סי' תק"ו דבכ"ג לא חשיב אפייה לצורך אוכל נפש, ומ"מ כאן מחמת המנהג חשיב אפייה לצורך אוכל נפש. ומ"מ אסור לצלות בליל יו"ט זרוע אם לא יאכלו ממנו ביר"ט אף שיש מנהג שיהא זרוע בקצה. דנו הפוסקים בחילוק בין מצות ובין זרוע).

continues on next page

חובת ההתבוננות בניסי ה' הנסתרים

כיון שהגיע להכרה זו, מבטי הוא סביבו בכל יום ובכל רגע ורואה את גודל נפלאות ה' בכל חלקי הבריאה - את העין שיכולה לראות, את הפה שיכול לדבר, ואת האוזן שיכולה לשמוע. ואמנם, כל אדם ההולך לתומו ברחוב, אילו היה מתבונן בהנהגת בעלי החיים שסביבו, היה די בכך על מנת שיחל לצעוק "מה רבו מעך שייך ה' כולם בחכמה עשית" (תהילים קד, כד). אלא שמכח ההרגל אינו נותן את לבו למראה עיניו. הדרך היחידה להתגבר על הרגל זה, היא על ידי התבוננות תמידית בכל יום ובכל רגע ש"כל דברינו ומקרינו כולם ניסים, אין בהם טבע ומנהג של עולם". וכן בשעת קיום מצ' וות שיעקר עניינן הוא זכר ליציאת מצרים, נתבונן על עיקר המצוה, וממילא נוכל להגיע לידי התבוננות תמידית בכל רגע ורגע, ולראות את נפלאות ה' בכל פרט ופרט מהבריאה.

גילוי השכינה בניסי יצי"מ מספיק לכל הדורות

אמנם לכאורה עדיין יש להבין, למה בכל דור דור לא נעשו מופתים גלויים כפי שעשה הקב"ה ביציאת מצרים, כדי שבני הדורות ידעו ויתבוננו בהנהגתו בעולמו. תירץ על כך הרמב"ן (שם): "הקב"ה לא יעשה אות ומופת בכל דור לעיני כל רשע או כופר, יצוה אותנו שנעשה תמיד זיכרון ואות לאשר ראו עינינו, ונעתיק הדבר אל בנינו, ובניהם לבניהם, ובניהם לדור אחרון". אילו הקב"ה היה עושה תדיר ניסים גלויים שאינם לפי הסדר הטבעי של העולם, היו מבנינים הבריות שמהלך הטבע בעולם אינו אלא נס. אולם הקב"ה אינו עושה כן, מפני שניסים גלויים הם בחינה מסוימת של גילוי שכינה, שלא כל דור ראוי לה. אמנם, נצטוונו לעשות מצוות רבות זכר ליציאת מצרים, בכדי שנזכור ונשמר בליבנו את הניסים והנפלאות שראינו בעינינו ביציאת מצרים, ונעביר זאת לכל הדורות הבאים, ואף ראה הכתוב להד מיר ביותר במצוות שזהו עיקר ענינו, כאכילת חמץ וביטול הקרבת קרבן פסח, שעונשן בכרת.

הוסיף בזה הרמב"ן (שמות כ, ב) עוד וביאר, שאף שהאמונה החשובה והיסודית ביותר היא האמונה בבריאת העולם יש מאין על ידי הקב"ה, וכי הוא שולט בו ומנהיגו כרצונו, מכל מקום גם היא לא הושרשה בעם ישראל אלא על ידי יציאת מצרים. כיון שראו ישראל היא הקב"ה משדד את כל מערכות הטבע, באו לידי הכרה כי הקב"ה ברא את העולם ומנהיגו כרצונו.

ופשוט, שמוטל על כל יהודי באשר הוא ואף

"ויאמר ה' אל משה בא אל פרעה, כי אני הכ בדתי את לבו ואת לב עבדיו למען שתי אותר תי אלה בקרבו. ולמען תספר באזני בן ובן בן את אשר התעללתי במצרים ואת אותותי אשר שמתי בסם, וידעתם כי אני ה'" (שמות י, א-ב).

"למען תספר" - זו תכלית הכבדת לב פרעה והניסים והנפלאות שהיו ביציאת מצרים, להשי ריש בלב הדורות הבאים את הידיעה "כי אני ה'".

וכבר ידועים דברי הרמב"ן (שמות יג, טז) בענין זה, וזה לשונו: "ולכן יאמר הכתוב (שמות ה, יח) במופתים 'למען תדע כי אני ה' בקרב הארץ' להורות על ההשגחה, כי לא עזב אותה למקרים כדעתם. ואמר (שם ט, כט): 'למען תדע כי לה' הארץ', להורות על החידוש, כי הם שלו שבראם מאין. ואמר (שם, יז) 'בע' בור תדע כי אין כמוני בכל הארץ' להורות על היכולת, שהוא שליט בכל, אין מעכב בידו וכי'. וכוונת כל המצוות שנאמין באלוקינו ונודה אליו שהוא בראנו, והיא כוונת היצירה. שאין לנו טעם אחר ביצירה הראשונה, ואין אל עליון חפץ בתחתונים, מלבד שידע האדם ויודה לא לוקי שבראו. ומן הניסים הגדולים המפורס' מים אדם מודה בניסים הנסתרים שהם יסוד התורה כולה. שאין לאדם חלק בתורת משה רבינו עד שנאמין בכל דברינו ומקרנו, שכר לם ניסים אין בהם טבע ומנהגו של עולם".

מבואר, שיסוד כל התורה כולה וכוונת כל המצוות, שנשריש בליבנו את האמר נה שהקב"ה ברא את העולם יש מאין, ושנאמין שה' משגיח על העולם ומנהיגו כרצונו, ושנודה לו שבראנו. כל מטרת האותות והמופתים שהיו ביציאת מצרים, אינה אלא לחזק את האמונה ביסודות אלו.

הניסים מעוררים מתרדמת ההרגל לפלאי טבע הבריאה

ביאור הדברים כן הוא, האדם נולד לתוך עולם עצום ונפלא, אך מחמת תרדמת ההרגל כל נפלאות הבריאה נראים לו כדברים טבעיים הפועלים לפי חוקי טבע, ואינו משכיל להבין כי אינם אלא נס גדול, שהקב"ה מחדשו ומקיימו ברצונו בכל רגע, וכפי שאנו אומרים בתפילה: "המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה ברא שית". אמנם כאשר הוא רואה ניסים גלויים שאינם לפי טבע העולם, מתעורר הוא להבין שיש בורא לעולם ששולט בו ומנהיגו כר צונו, ומילא הרי הוא שם אל ליבו שגם הר ראה כטבע אינו אלא נס המתקיים ברצון ה'.

continued בשבילי הלכה

ח. מוצאי שבת

בליל השני. בכל פסח אומרים ונאכל שם מן הזבחים ומן הפסח חים, חוץ ממורש, משום שאין הזבח דוחה שבת. וכתב מהר"י וייל קצ"ג בליל ב' שחל במורש לכר"ע אינו אומר מן הפסחים ומן הזבחים. ונראה טעמו כי ליל ב' כל מצותו הוא לחזור על ליל א' ובליל א' לא היה במורש.

ומעתה מבואר היטב הטעם שתקנו חז"ל לפי תוח את התפילה בדברי הפסוק (תהילים נא, יז): "ה' שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך", משום שסברו שראוי להתחיל את התפילה בפסוק שבו מונח יסוד כל התפילה כולה. ואמירת "ה' שפתי תפתח" עניינה הוא הכרזת המתפלל "כי ה' הוא האלוקים אין עוד מלבדו" (דברים ד, לה), שהרי אפילו את פיו הוא אינו יכול לפי תוח ללא רצון ה', וידיעה זו היא מטרת התפילה כולה, לדעת ולזכור שכל מעשינו ומקרינו וכל המציאות כולה אינם אלא ברצון ה'.

דע לפני מי אתה עומד

איתא בגמרא (ברכות כח, ב): "תנו רבנן כשר חלה רבי אליעזר נכנסו תלמידיו לבקרו, אמרו לו רבינו למדנו אורחות חיים ונזכה בהן לחיי העולם הבא אמר להם וכו' וכשאתם מתפלים דעו לפני מי אתם עומדים ובשבילי כן

תזכו לחיי העולם הבא". והנה פשוט שידיעת האדם בשעת התפילה בפני מי הוא עומד, היא היא מהות התפילה. שכן רק בכך יכול הוא להרגיש את קירבת ה' בשעת התפילה. אמנם על פי דברינו נראה, שאף אם אדם יודע לפני מי הוא עומד, אך אם אינו מרגיש בצורה מרשימת שכל מעשיו ומקריו בהשגחת הקב"ה, עדיין לא הגיע למעלה זו. רק המרגיש תלוי ועומד בכל מעשיו בידי הקב"ה ואין לו משלו כלום, הוא יכול לעמוד לפני הקב"ה ולהתפלל.

אמנם על האדם לעמוד רבות בכדי להגיע למעלה זו, ומחובתו להוסיף כוונה והרגש בכל תפילה ותפילה, עד שיוסיף להתעלות ולהגיע לבחינת 'עומד לפני המלך', ואף אם אינו מגיע למעלה זו תיכף ומיד מכל מקום מובטח לו של' בסוף יגיע לזה, על ידי שירגיל עצמו ויאמן את מחשבתו לחוש זאת בתפלה כמה שהוא יכול. וכן מוטל על האדם גם לחנך את בני ביתו לעניין זה, וראוי להנהיג בבית לברך את ברכת המזון בכוונה ובמתינות, שאף בה יש התעוררות להרגיש כמה אנו תלויים בחסדו של מקום בכל עת, מתוך הסיפור בדווקא, שכן 'אותיות מחכימות'.

לימוד תורת ה' מביא לקירבת ה' ולסייעתא דשמיא עצומה

מן הראוי להוסיף בזה דבר נוסף. לא רק תפילה מביאה לקירבת ה' ולסייעתא דשמיא מיוחדת, אלא גם לימוד התורה הקדושה, הידי

ביום שישי, אך מפאת השעה המאוחרת לא נמצאו לו קונים בשוק. משראו זאת הדיינים, החליטו להביאו ליוסף מוקיר שבת, שכן רגיל הוא בכבוד שבת, ולבטח ישמח בדג גדול ויפה שכזה. ואכן, משראה יוסף את הדג שמח על שביכולתו לענג את השבת כראוי וקנה את הדג. כיון שחתך את בשרו מצא בתוכו את היהלום, שמח יוסף מאד על שכעת יוכל לענג את השבת בכפל כפלים, ולאחר השבת מכר את היהלום בסכום גדול, והיה לעשיר מופלג.

נמצאו למידים, שאף שהנכרי עשה את כל ההשתדלויות הטבעיות כדי שנכסיו לא יגיעו לידי יוסף, מכל מקום לבסוף הגיע אליו כל רכרו. שו. מכאן נלמד כי אין לאדם כל בטחון בהשגת דלות הטבעית שיעשה, שהרי לבסוף לא יקבל אלא את מה שנגזר עליו מאת הקב"ה, וכפי שיעדינו רואות לא אחת, כי ישנם בני אדם הטורחים רבות לפרנסתם ואינם מצליחים לכלכל את בני ביתם, ומאידיך ישנם בני אדם שלא טרחו לפי נרצתם ומכל מקום התעשרו בדרכים שונות.

תקנת שלוש תפילות ביום - להשריש את האמונה שהכל תלוי ברצון ה'

על פי זה נראה לבאר את טעם תקנת חז"ל להתפלל שלוש תפילות ביום. שהרי לכאורה יש להבין מדוע הצריכו חז"ל לשוב ולהתפיל לל את אותה התפילה ואת אותן הבקשות כמה פעמים ביום, הלא אין בהם כל חידוש. ואם אצל סתם בני אדם, אשר מבקשים מהם איזו בקשה פעם ופעמיים דיים בכך, על אחת כמה וכמה במלך מלכי המלכים אשר יודע כל חקרי לב, ומכיר כל צרכינו אשר 'טרם יקראו ואני אענה', די כי נבקש פעם אחת. ואם כן יש לבאר לשם מה חוזרות ונשנות אותם הבקשות בכל חלקי היום, שלשה פעמים.

והנה, אם נבין שיסוד כל התורה והמצוות הוא האמונה שכל מעשינו ומקרינו בהשגחת ה' יתברך, יתבאר הדבר ביותר. התפילות שמתפלל האדם שלוש פעמים ביום מסייעות בידו להרגיש אמונה זו בכל שעה, שהרי כאשר הוא אומר "אתה חונן לאדם דעת", עליו להתבונן שכל בידי נתו ודעתו הם מאת ה' יתברך, ולאחר שהשריש בליבו את האמונה בדבר זה, הוא ממשיך ומבקש מהקב"ה "חננו מאתך דעה בינה והשכל", ומשבח אותו שהוא "חונן הדעת". וכן בכל ברכה וברכה, עומד האדם ומתבונן היאך כל צרכיו תלויים ועומדים ברצון ה'. כך עומד הוא בתפילתו ומשריש בלבו את האמונה בזה, ולאחר מכן שוב עומד בתפילה ושוב מתבונן ומחזק בליבו את אותו העניין, וממילא הוא מוסיף והולך בעניין זה, עד שזוכה להגיע לקרבת אלוקים. מטעם זה תקנו חז"ל להתפלל שלוש פעמים ביום "ערב ובוקר וצהריים" (תהילים נה, יח).

עלינו לומדי התורה להתבונן בזה, שכן הוא מירסודות האמונה. ישנם בני אדם המנחמים את עצמם במה שיש להם פרנסה ובריאות, ואף שלא כל רצונותיהם התמלאו, מכל מקום יש להם כדי צורכם. וכן, ישנם בני אדם המנחמים את עצמם על שאינם מתעלים ברוחניות כדב"ע, במה שמכל מקום לומדים ומתפללים. והנה אף כי מידת ההסתפקות במועט בגשמיות - ראויה היא, מכל מקום בענינים רוחניים אין זה ראוי כלל וכלל. שכן ברוחניות אין אדם העומד על מקומו, או שהוא הולך ומתעלה או שהוא הולך ויורד. ובפרט בעניינים אלו, אשר כפי המבואר בדברי הרמב"ן שהם יסוד לכל התורה וכוונת כל המצוות אינם אלא לדעת ולהכיר הכרה זו, שהקב"ה ברא את כל הנבראים ומשיגח עליהם, ושנודה לו שבראנו, וממילא אין אדם היכול להסתפק במועט בעניני רר חניות. חובה על כל אחד להקדיש זמן ולהתבונן בדברים אלו, על מנת שתהיה לו שייכות לדברים אלו, שהם היסוד לכל התורה כולה.

ההכרה בהנהגת הקב"ה בעולמו - השורש למידות האמונה והבטחון

מאחר שיציאת מצרים, ניסיה, ונפלאותיה, משרישים בלב בני האדם את הידיעה, שאין מקרה בעולם כלל והכל בהשגחת ה' יתברך. "כל דברינו ומקרינו כולם ניסים", ממילא ידיעה זו היא שורש ויסוד של מידות האמונה והבטחון. וכן מצינו שנאמר (דברים ח, יד-יז): "ורם לבבך ושכחת את ה' אלוקיך המוציאך מארץ מצרים מבית עבדים, המוליךך במדבר הגדול וגו', המאכילך מן במדבר וגו', ואמרת בלבבך כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה". ומבואר, שרק אדם ששכח את כל שאירע בייציאת מצרים, יכול לומר "כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה". ללא אמונה יכול אדם לטעות ולחשוב שמעשיו הם אלו המביאים לו את פרנסתו בדרך הטבע. אולם כשמתבונן בניסי יציאת מצרים, יודע ומבין שאין "טבע" ומנהגו של עולם, ולא מעשיו הם שמביאים לו את פרנסתו, אלא הכל תלוי בגזירת הקב"ה.

וכבר ידוע המעשה שהביאה הגמרא (שבת קיט, א) ביוסף מוקיר שבת, שנקרא כך בפי הבריות על שם שהיה מענג את השבת במטעמים למרות עוניו הרב, שהיה דר בשכנות לנכרי עשיר. לימים, אמרו החוזים בכוכבים לנכרי זה כי כל נכסיו עתידים ליפול בידי יוסף שכנו, כיון שכן, הלך הנכרי ומכר את כל נכסיו, קנה בהם יהלום ושיבצו בכובעו, סבור היה שבכך יוכל לשמור על רכושו תחת ידו. אך לאחר זמן מה, בעת שעבר בגשר מעל גבי הנהר, העיפה הרוח את כובעו והטילתו לנהר, אל תוך לועו של דג גדול שבלע את הכובע. כעבור ימים אחדים ניצוד הדג, והובא לשוק

שמבין מהו יהודי, ושהקב"ה ברא את העולם, והוא רוצה לברכו. הכרה זו המגיעה על ידי גוי היא קידוש ה' גדול מאוד, ואשרינו שזכינו לזה!

באותו 'דינר' השתתף יהודי שאינו שומר תורה ומצוות, בעל משרה מפורסמת באמריקה שבנו חזר בתשובה ולומד בישיבת מיר, ומשום נכבדותו הוא זכה לשאת בתואר 'אורח הכבוד', ואף נתכבד לשאת את דבריו. הנהלת הישיבה פחדה מאוד שמא ידבר בדבריו על עניינים פוליטיים הקשורים אליו, ויתגאה על הישגיו האישיים בנושאים אלו. אך לבסוף לא זו בלבד שלא דיבר על נושאים אלו, אלא הוא אמר שהדבר הנעלה ביותר בחייו הוא, שזכה לבן הלומד בישיבת מיר, אכן דבריו עשו רושם גדול מאוד בין הנוכחים, ונתקדש שמו של הקב"ה בעולם, שהוא תכלית של כל המצוות, ולפיכך כשהרמ"ם נוסעים לח"ל לגייס כספים לטובת הישיבה, אני מברך אותם תמיד שיזכו לקדש שם שמים ברבים, שכן כל זכות הקיום שלנו היא מחמת שאנחנו מרבים כבוד שמים ברבים.

בימי שהותי באמריקה ביקרתי בישיבות רבות, והיתה לי שמחה עצומה לראות כל כך הרבה אברכים ובחורים עמלים ויגיעים בתורה, שיש כל כך הרבה תורה בעולם. ביקרתי גם בישיבה בליקווד, ושמתתי לפגוש בוגרים רבים מתלמידי ישיבת מיר. ביקור בישיבה זו הוא חוויה גדולה ומרגשת, מראה של אלפים רבים של אברכים ובחורים עמלים בתורה תוך כדי ישיבה באולמות מלאים וצפופים, הוא קידוש ה' גדול מאוד. ברוך ה', יש באמריקה ראשי ישיבות ואדמור"ם גדולי תורה, שמנהיגים את יהדות אמריקה בחכמה רבה. אכן ראיתי באמריקה דברים גדולים שהסבו לי שמחה, אך השמחה הגדולה ביותר היא שחזרתי אליכם לישיבה...

אמנם אנחנו נמצאים עכשיו כבר באמצע מסכתא כתובות, אך כבר ראינו שאדם יכול לקבל עליו עול תורה אפילו כשהוא אוחז באמצע מסכתא. יעזור הקב"ה שנזכה לקבל עליו עול תורה, ללמוד בעיון גדול ובהתמדה רבה, ולהרגיש בכל עת שאנו עומדים לפני מלך מלכי המלכים, וממילא נזכה כולנו לקרבת ה' שתיבא לנו סיעתא דשמיא מיוחדת, להצליח בלימוד התורה ובכל שאר העניינים.

בעמלו, עד שהיה לאחד מגדולי התורה באותו הדור, ולימים להתמנות לראש ישיבת קוברנין.

הרגשה תמידית של עמידה לפני המלך מעלה את האדם למדרגות גבוהות

הרוצה להתעלות ברוחניות ולהיות ל'בן עליה' בכל מהותו, אין די כי ירגיש כעומד לפני המלך בשעת התפילה והלימוד בלבד, אלא עליו להרגיש זאת בכל עת ועת. ידועים דברי הרמ"א (א"ר סי' א, ס"א) שבהם פתח את דבריו על השולחן ערוך, וזה לשונו: "שויתי ה' לנגדי תמיד" (תהילים טז, ח) הוא כלל גדול בתורה ובמעלות הצדיקים אשר הולכים לפני האלרקים. כי אין ישיבת האדם ותנועותיו ועסקיו והוא לבדו בביתו, כישיבתו ותנועותיו ועסקיו והוא לפני מלך גדול. ולא דיבורו והרחבת פיו כרצונו והוא עם אנשי ביתו וקרוביו, כדיבר רב במושב המלך. כל שכן כשישים האדם אל ליבו שהמלך הגדול הקב"ה אשר מלא כל הארץ כבודו עומד עליו ורואה במעשיו וכו', ומבואר בדבריו, שעל מנת שיגיע אדם למעלות הצדיקים צריך הוא לראות את עצמו בכל רגע ורגע עומד לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה, שכן עיקר עבודת האדם היא להתקרב לה' יתברך, ואין לך קירבה גדולה יותר מאשר הרגשת העמידה לפניו. ומאחר שעניין זה הוא מיסודות עבודת האדם והמצוות, כתב הרמ"א את דבריו אלו תיכף ומיד בתחילת דבריו על השולחן ערוך.

הארכנו בחשיבות ההתבוננות התמידית בדיעה "כי אני ה'", והנה זכינו לפני כמה ימים לראות בצורה מוחשית מעין דבר זה. בימים אלו חזרתי מאמריקה, ובימי שהותי שם שכרו עבורי רכב מיוחד עם כל הדברים הנצרכים לשהייה ממושכת, על מנת שאוכל להגיע למקומות מרוחקים לגייס כספים לטובת הישיבה. נהג הרכב היה גוי תושב המקום. והנה באחד מימי ראשון, בעת שהיה אמור להתקיים 'דינר' לטובת הישיבה, ביקש נהג זה ממעבידו לעבוד גם ביום ראשון ולהסיענו ל'דינר' למרות שהוא יום חופש. לשאלת המעביד מדוע אינו רוצה לנפוש ביום זה כהרגלו, השיב הנהג, שבמהלך השהייה הממושכת במחיצתנו זכה להכיר מהו יהודי והבין שיש בורא לעולם, ומטעם זה הוא מעוניין לשהות במחיצתנו רבות ככל האפשר. לאחר מכן פנה אלינו הנהג הגוי, ואמר לנו בשפה עילגת 'ברוך ה'', היה זה מרגש מאד לראות גוי

עוה שכל היכולת ללמוד ולהצליח תלויה אך ורק ברצון ה', מקרבת את הלומד לה' יתברך, וזהו מה שנאמר בתהילים (א, א-ב): "אשרי האיש אשר לא הלך וגו', כי אם בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה", ובפשטות 'תורת ה' היינו התורה שקיבלנו מאת ה'. אמנם על פי דברינו נראה, ש'תורת ה' היינו תורה הנלמדת לאחר שמיג הלומד כי כל מעלתו הרוחנית היא מאת ה', עד שתורתו נקראת 'תורת ה', הוא מתבטל כלפי דברי התורה שלומד, ומרגיש בכל רגע ורגע כי נפלה בחלקו הזכות להשיג את דברי ה' בתכלית התגלותם. שכיין שכן, התורה נהיית חלק ממנו והוא מתעלה ומתורומם על ידה למדרגות הגבוהות ביותר, ועל אדם בעל מעלה זו אמר דוד המלך ע"ה (שם): "אשרי האיש".

אכן עינינו רואות, כי פעמים ויש שני בני אדם העמלים בתורה באופן שווה, ולמרות זאת האחד מהם מצליח ביותר בלימודו, והשני אינו מצליח כמוהו. והטעם לזה, כי לימוד התורה הקדושה מחייב שהלומד יקבל על עצמו את עול התורה, ובכלל זה את הידיעה שלא 'כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה', אלא אך ורק מאת הקב"ה הייתה זאת, וממילא מידת ההצלחה בלימוד תלויה במידת השגתו במעלה זו.

רבים המעשים על גדולי ישראל בכל הדורות שזכו לסייעתא דשמיא מיוחדת לאחר שקיבלו עליהם את עול התורה, וכפי שמצינו באחד מגדולי הדור הקודם - רבי פסח פרוסקין זצ"ל, שבעת היותו עלם צעיר בישיבה לא נתייחד מחבריו בכשרונותיו. באחד הימים האזין לדברי כמה חבריו בעת ששוחחו על הסוגיא הנלמדת בישיבה, תוך שהוא מוצא לנכון להעיר על דבריהם - על פי הבנתו. אך לאחר מכן התברר שהערה זו הייתה שלא במקומה, וחבריו שהבחינו בכך זלזלו בו על הערתו. רבי פסח שנפגע עד עמקי ליבו הלך לחדרו ונתן דרור לליבו הדואב והזיל דמעות כמים על כך שאינו מצליח בלימודו, עד שגרדם על יצועו כעבור שעות מרובות של בכי. והנה בשנתו, נגלו אליו מן השמים ברוח לומו והבטיחו לו, שאם יקבל עליו ללמוד תורה בהתמדה רבה ובעיון גדול, אזי יצליח בלימודו. רבי פסח מיהר לקבל על עצמו ללמוד בהתמדה רבה, ומני אז החל ללמוד ביגיעה עצומה את מסכתא בבא קמא שלמדו באותה עת בישיבה, וזכה לסייעתא דשמיא מיוחדת ולראות פירות רבים

"החודש הזה לכם"

אלו ת"ח שבבבל שמרוזין זה לזה בהלכה כזית.

שם א"ר אושעיא מאי דכתיב "ואקח לי (את) שני מקלות לאחד קראתי נועם ולאחד קראתי חובלים" נועם אלו ת"ח שבארץ ישראל שמנעימין זה לזה בהלכה, חובלים אלו ת"ח שבבבל שמחבלים זה לזה בהלכה. מצינו באותו פסוק שאם רוצים לזכות לחודש הגאולה צריך להיות כבני יצהר שמנעימים זה לזה זה אחד מהדברים שיכולים להיות זכיות לגאולה...

ומשום חשיבותו הגדולה של חודש זה, מצינו דיש חיוב לזכור את החודש הזה, וכמו שכתב הרמב"ן החודש הזה לכם וגו' וטעם החודש הזה לכם ראש חודשים שימנו אותו ישראל חודש ראשון וממנו ימנו כל החודשים שנים ושלישי עד תשלום השנה בשנים עשר חודש כדי שיהיה זה זיכרון בנס הגדול, כי בכל עת שנזכיר החודשים יהיה הנס נזכר וע"כ אין לחודשים שם בתורה אלא יאמרו בחודש השלישי וכו' וכמו שתהיה הזכירה ביום השבת במנותינו אחד בשבת וכו' כך הזכירה ביציאת מצרים במותינו החודש הראשון וכו'.

חודש זה במהותו הוא חודש שיש בו סגולות מיוחדות לקנות בו קניני עבודת ה' וקנייני אמר נה ובטחון, כמו שמצינו בפי' העמק דבר שכתב "לכם ראש חודשים" – ראש משמעו ..... מובחר וכו', והפירוש לכם דנקרא החודש הזה מובחר שבשנה, כמו שחודש תשרי הוא המובחר במה שנוגע לצרכי העולם משום שבו נברא העולם וכלל גדול הוא, שבאותו יום שנברא אותו דבר, מסוגל זה היום גם לדורות להתחזק יותר וכו', ומ"ה בחודש תשרי עיקר דינו של אדם על כל השנה משום שבו ביום נידון אדם הראשון וכו' כ"ז בעניני הטבע, וכן בחודש ניסן נוצר בראשונה סגולת עם ה' ביציאת מצרים ע"כ אותו החודש מסוגל להתחזק בעבודת ה' ע"י סיפור יציאת מצרים שגורם אמונה ובטחון.

וע"כ צריכים אנו בחודש זה להתחזק באי מונה בבורא עולם ולהיות עבדי ה', ולהתפלל להקב"ה שישירה שכינתו בתוכנו בתוך כל אחד ואחד, ובחודש זה המסוגל מתחילת ברייתו לגאולה נזכה בעזרתו יתברך לגאולה השלימה ולישועת הכלל והפרט בקרוב בימינו. כן יעזרנו ה' על דבר כבוד שמו. נמסר בחודש ניסן תשע"ה

יצא מעוטר כחתן וככלה בקישוריה וירד עליה תחיית טל מן השמים ונפדו עצמותיו ונעשה גיבור חיל וכו ולכן נאמר "מידי אביר יעקב"

ומפני זה אומרים תפילת טל ביום ראשון של חג הפסח.

"החודש הזה לכם ראש חודשים ראשון הוא לכם לחודשי השנה" איתא במדרש (שמ"ר ט"ו א') כשיצאו ישראל ממצרים אמר להם הקב"ה אין לכם חדש אחר גדול מזה לפיכך נקרא ראשון שנאמר ראש חודשים.

ושם י"א ד"א החודש הזה לכם וכו' משבחר הקב"ה בעולמו קבע בו ראשי חודשים ושנים, וכשבחר ביעקב ובניו קבע בו ר"ח של גאולה שבו נגאלו ממצרים, ובו עתידין ליגאל שנא' "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות", ובו נולד יצחק ובו נעקד, ובו קיבל יעקב את הברכות ובו רמז להם לישראל שהוא ראש להם לתשרי עה שנא' "ראשון הוא לכם" משל למלך שהוציא את בנו מבית האסורים אמר, עשו אותו יום טוב כל הימים וכו' וכך הוציא הקב"ה את ישראל מבית האסורין וכו', ולכן קבע להם "שמחה".

ויאמר ה' אל משה ואל אהרן וגו' החודש הזה לכם ראש חודשים וגו' דבר אחר, החדש הזה לכם, הדא הוא דכתיב (זכריה ד, יד): אלה שני בני היצהר העומדים על אדון כל הארץ, אמר רבי לוי, מלמד שהיה הקדוש ברוך הוא חוזר ומבקש באיזה דבר לגאל את ישראל ולא היה מוצא, עד שמצא זכותו של משה ושל אהרן והיא עמדה להם, הדא הוא דכתיב: אלה שני בני היצהר, כך אמר הקדוש ברוך הוא דין לי ישראל שיגאלו בזכות משה ואהרן, לכך נאמר: ויאמר ה' אל משה ואל אהרן. נאמר כאן שה' חודש הזה לכם פירושו שלכם ובזכותכם.

לכאורה כבר הייתה הבטחה וב' מצוות של פסח ומילה ובכל זאת זה עוד לא הספיק וצריך עוד זכויות והקב"ה מחפש זכויות עד שמצא זכויות של משה ואהרן, שנא' "הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד, כשמן הטוב על הראש יורד על הזקן וזקן-אהרן שירד על-פי מדותי"

מצינו בגמ' סנהדרין דף כ"ד. "ויאמר אלה שני בני היצהר העומדים וגו' ושנים זיתים עליה" יצהר אמר רבי יצחק אלו ת"ח שבא"י שנוחין זה לזה בהלכה כשמן זית, ושנים זיתים עליה

"ביום החודש הראשון באחד לחודש תקים את משכן אוהל מועד"

ובמדרש שמ"ר נ"ב ב' איתא ד"א תאלמנה שפתי שקר" מדבר במשה, בשעה שאמר הקב"ה לעשות לו משכן מיד אמר משה לישראל ויקחו לי וגו' והיו ליצני ישראל אומרים אפשר שהש"י כינה שורה ע"י בן עמרם וכו' אעפ"כ היו מליצים אחריו ואומרים הרי נעשה, לא היה משה אומר שישרה שכינתו אצלנו, והקב"ה נתכוין להעמיד המשכן בחודש שנולד בו יצחק אבינו לא עשה, אלא כשהגיע אותו החודש אמר הקב"ה למשה ביום החודש הראשון תקים את המשכן וכו'.

ולכאורה קשה מה ענין חודש שנולד בו יצחק הרי זה חודש שבו נגאלו ממצרים? ואולי אפשר לומר שיצחק הרי נקרא בן מביש למה? כי בייש את כל העולם שהק' ריב עצמו לעולה והמסירות נפש של יצחק והחודש שנולד בו יצחק היא זאת שגרמה לגאולת ישראל ממצרים בחודש הזה וזה הכ' וונה שהמשכן נבנה בחודש שנולד בו יצחק.

וכן נאמר "ויהי ביום השמיני וגו' ובפרש"י "שמיני למילואים הוא ר"ח ניסן שהוקם המ' שכן בו ביום ונטל י' עטרות השנויות בסדר עולם. ואע"פ שנדחתה הקמת המשכן אחר דש ניסן בכל זאת לא שרתה שכינה בו אלא לאחר תפילתם של משה ואהרן, דאמר הכתוב "ויצאו ויברכו את העם וגו' ופירש רש"י לפי שכל ז' ימי המילואים שהעמידו משה למשכן וכו' לא שרתה בו שכינה והיו ישראל נכלמים ואומרים למשה, משה רבינו כל הטורח שטר חנו שתשרה שכינה בינינו ונדע שנתכפר לנו עון העגל, לכך אמר להם זה הדבר אשר צוה ה' תעשו וירא אליהם כבוד ה', אהרון אחי כדאי וחשוב ממני שע"י קרבנותיו ועבודתו תשרה שכינה בכם ותדעו שהמקום בחר בו.

עוד מצינו שחודש זה הוא זמן המסוגל לברכה, שהרי כשיצחק אבינו רצה לברך את עשיו זה היה בליל הפסח, שהוא זמן המסוגל לברכה, כמו שאמרו חז"ל בילקוט איתא "ויקרא את עשיו בנו הגדול" הגיע ליל פסח קרא יצחק לעשיו בנו, א"ל בני הלילה הזה העליונים אומרים שירה, הלילה הזה אוצרות טללים נפתחין וכו' אמר יצחק לעשיו עשה לי מטעמים, וכשיצא יעקב לאחר שנתברך מיצחק בי' ברכות כנגד י' מאמרות שנברא בהן העולם

דברים בחובת היום דליל ט"ו

ההגדה דרך שו"ת הוא דין תלמוד תורה דליל ט"ו

לק"מ ארבע. אלא דיש להעיר בדבריו דסתם שלמים נאכלים לשני ימים ולילה אחד, וד"ק.

הגדה דרך לימוד

וביסוד זה, אשר מלבד החיוב בשעה שמצה ומרור מונחים לפניך אית לן נמי חיוב לער סוק כל הלילה בסיפור יציאת מצרים יוב נו היטב ויתיישבו על בורים כל הנך דלקמן.

הנה בספר הפרדס המיוחס לרש"י (סי' קלד') "ת"ר חייב אדם ללמוד בהלכות הפסח עם בנו או עם בן בנו או עם תלמידו ואפי' בינו לבין עצמו ואם היה בנו חכם שואלו ואם לאו הוא שואל לעצמו, ואפי' ת"ח הבקיאים בהלכות פסח שואלין זה את זה וכו' מה נש' תנה עד כלנו מסובין" וכו' "ובפסוקים הללו אנו מכירים שכנגד חכם ורשע תם ושאינו יודע לשאול דובר' תורה, חכם היודע יציאת מצרים וכל העניין אינו חוקר אלא החוקים שאנו אוכלים חגיגה ואחריה פסח ושואל מה החוקים האלה, וכו' אף אתה אמור לו כדן וכהלכה אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן".

ויש ליתן את הדעת ללשון זו 'ללמוד בהלכות הפסח' וכן לשון זו שאם היה הבן חכם 'שואלו' וביותר מהו זה העניין שיהיה הוא 'שואל לעצמו'.

עוד יש בדבריו רבותא מיוחדת לחייב לת"ח הבקיאין בהלכות הפסח שואלין זה את זה מה נשתנה' ויש להבין מה עניין הלכות הפסח שהיו בקיאים בהם למה נשתנה וכו' עוד מה הס"ד לפוטרים ממצווה זו דסיפור יציאת מצרים?

ובעיקר צ"ע מש"כ התשובה לשאלת החכם עד אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן, מה זו לסיפור יציאת מצרים, כי אם להלכות הפסח.

וכבר במתני' (פסחים פ"י ד') "מזגו לו כוס שני וכאן הבן שואל אביו ואם אין דעת בבן אביו מלמדו" וצריך להבין לשון זו, דהו"ל אביו מגיד לו או מספר לו כ"ל.

וכן בדברי הרמב"ם (פ"ז ה"ד מח"ו) "וצריך להתחיל בגנות ולסיים בשבח כיצד מתחיל ומספר שבתחילה היו אבותינו וכו' והוא שיר דרוש מארמי אובד אבי עד שיגמור כל הפר' שה, וכל המוסיף ומאריך בדרש פרשה זו הרי זה משובח" ולשון זו גם כן צריכה לביאור

הוא ממכילתא (שמות פ' בא) "דבר אחר מה העדת והחקים רבי אליעזר אומר מניין אתה אומר שאם הייתה חבורה של חכמים או של תלמידים שצריכים לעסוק בהלכות הפסח עד חצות, לכך נאמר כי ישאלך בנך מחר לאמר מה העדת והחקים והמשפטים אשר צוה ה' אלקינו אתכם" היינו שמצוות היום הנוהגות בליל ט"ו הם עד חצות הוא זמן אכילת הקרבן. אליביה דר"א.

ותמיהה גדולה היא שכן בטור (סוסי' תפ"א) והכי איתא בתוספתא חייב אדם לעסוק בהלכות הפסח וביציאת מצרים כל הלילה, וזהו ששינונו מעשה ברבי אליעזר ורבי יהושע שהיו מספרים ביציאת מצרים כל הלילה וכו' והרי לנו שרבי אליעזר ורבי יהושע היו מספרים וכו' כל הלילה, והא דעתו 'שצריכים לעסוק בהלכות הפסח' עד חצות. ודוחק גדול הוא לומר שחזר בו מדבריו.

אלא הביאור הוא שדברי המכילתא 'עד חצות' נלמדים מקרא דמה העדת והחקים, וזה עסק ההלכות דקרוב פסח ע"כ אר"א דהוא עד חצות לשיטתו דזה זמנו של קרבן פסח. ולכך באמת הטור שכתב דהחיוב עד הבקר מביא מקור לדבריו מהתוספתא דשם איירי בסיפור יציאת מצרים דהוא חיוב כל הלילה, ובזה יודה גם ר"א כפי שעשה המע' שה עם רבי יהושע שהיו מספרים כל הלילה.

והדבר מפורש בבמש"כ האבן עזרא על הפסוק (שמות יב' מב') "ליל שישמורים הוא לה" ואח"כ אמר שמורים לכל בני ישראל לדורותם וכו' ויש מפרשים אותו כטעם שומרי החומות שלא ישנו רק יודו ויטפרו גבורת ה' בצאתם ממצרים. וככה רמזו חז"ל הגיע זמן קריאת שמע של שחרית"

ובאמת חילוק זה שר"א דאמר עד חצות היינו בהלכות פסח, אך גם לדידיה ס"ל דהחיוב בסי' פור יציאת מצרים הוא עד הבוקר מצינו מעין זאת. בדברי האר"ש (פ"ו ה"א מח"מ) על מה שהק' תוס' (ברכות ט.) לשיטת ראב"ע דדין אכילת ק"פ עד חצות, א"כ מדוע לא נעשה נותר רק בבוקר, וביארו תוס' דקרא הכי קאמר לא תעשה דבר שיבא לידי נותר עד הבקר, שאם לא יהיה נאכל עד חצות לא תוכל לאכלו ולא לשורפו בלילה כדקאמרינן ביום וכו' ואתי לידי נותר. וכתב שם האר"ש ליישב עוד בנוסח אחר שיש בהקרוב פסח דין אכילת פסחים וזו עד חצות, אך אחר חצות אין הוא נאסר ויש בו אכילה מדין קרבן שלמים ורק בבוקר נעשה נותר. וא"כ

כדלהלן

הלכות יציאת מצרים

הנה עומדים אנו סמוך לליל הסדר, ויש עלינו לעסוק ולהבין מעט בעיקר חובת הלילה הזו.

בשר"ע (סי' תפ"א ס"ב) "חייב אדם לעסוק בהלכות הפסח וביציאת מצרים ולספר בנסים ובנפלאות שעשה הקב"ה לאבותינו עד שתחט פנו שינה" (וביאר דמחמת ויש איסור להצטער בל"ט לכך החיוב רק עד שתחטפנו שינה). ולשון זו צריכה לשימת הלב, שהנה אחר החיוב לעסוק בהלכות הפסח כתב וביציאת מצרים ולספר בני סים ובנפלאות וכפל לשון זה מאי עניינו? דהא לכאור' יציאת מצרים היינו בנסים ובנפלאות.

ונראה בזה דיש שני עניינים, האחד הוא עסק ההלכות השני הוא עסק סיפור נסים ונפלאות, ודברי המחבר כך הם נקראים 'חייב אדם לעסוק בהלכות הפסח וביציאת מצרים' היינו הלכות השייכות ליציאת מצרים זכירתה וכו' 'ולספר בני סים ובנפלאות' כלומר שיש חיוב מיוחד בליל ט"ו לעסוק גם בהלכות אלו מלבד בהלכות הפסח.

ורבים מטו משמיה דהגר"ח ז"ע שהק' מה שונה מצווה זו דליל ט"ו מכל זכירת יציאת מצרים דכל השנה שהרי מזכירין יציאת מצרים בל"ל לות, וביאר דשם המצווה היא זכירת הדברים בעלמא, אך כאן בליל ט"ו המצווה היא סיפור, ולא רק זכרונו. עוד ביארו ע"פ דברי הגרי"ז ז"ע שדייק מדברי הרמב"ם ש"לדוך סיפור ישנם ג' גדרים הא' בדרך שאלה ותשובה הב' מתחיל בגנות ומסיים בשבח הג' ביאור טעמי המצוות דפסח מצה ומרור, שע"ז כתב הרמב"ם ודברים הללו כולן נקראים הגדה.

ולפי דברים הנ"ל המבוארים בשר"ע נראה שיש בזה עוד גדר שאין הכוונה רק סיפור דברים בעלמא, כי אם עסק התורה ממש בהלכות ובסדר גיא זו דיציאת מצרים, משא"כ כל השנה החיוב הוא זכירת הלב ולא עסק התורה בעניין זה.

הלכות הפסח

והנה בשר"ע (סי' תע"ז) לגבי אכילת אפי' קומן כתב "ויהיה זהיר לאכלו קודם חצות" והיינו להחמיר כשיטת ראב"ע דס"ל שזמן אכילת קרבן פסח עד חצות, ופליג בזה אר"ע דס"ל דזמן אכילתו של קרבן פסח עד הבוקר.

וכן מה שמביא בעל ההגדה המשנה דפ"ק דברכות מעשה ברא"א ור"י וראב"ע ור"ע ור"ט שהיו מסובין בבני ברק וכו' ארב"ע הרי אני כבן שבעים וכו' דהמימרא הזו לא קאי כלל אלילה ראשונה דפסח שאז ל"ע מודו דהמצווה היא בלילה בשעה שמצה ומרור מונחים לפניך. וראב"ע מיירי אלילות דכל השנה ומה עניינו לה גדה, א"ז רק מחמת שבהלכות השייכות ליציאת מצרים מקיימים את מצוות הסיפור. ודר"ק

וביאר שנחלקו שם אעיקר זמן הגאולה הוא הזמן דקרבן פסח, וראב"ע לשיטתו שעי קר הגאולה בלילה ולכן ס"ל דצריך להזכיר יצ"מ בלילה, אף קודם שדרשה בן זומא מרי בויא דכל, וחיוב סיפור יציאת מצרים בלילה פסח תלוי בזמן אכילת הפסח כדדרשו ועבור זה וכו' א"כ שעה שהיו מספרים כל הלילה קבעו הם שזמן אכילת הקרבן הוא כל הלילה ואף שהיה עמהם שם ראב"ע רבו עליו, וזהו שאמר ראב"ע דעד שדרשה בן זומא מריבויא דכל אז הודו דאף לדעתם צריך להזכיר בלילות.

ומובן היטב סדר ההגדה שתחילה מביא זה המעשה דכל החכמים היו מספרים ביצ"מ כל הלילה, אז קבעו ההלכה שאכילת הפסח כל הלילה דמצוות סיפור תלויה בק"פ. זה מחמת שנמנו ורבו עליו על ראב"ע, עד שד רשה בן זומא מריבויא דכל אזי גם לשיטת רבנן צריכים להזכיר. ולדברים הנזכרים שפיר טפי דאף אם אכילת הקרבן עד חצות מ"מ יש דין לעסוק כל הלילה וזה גם לשיטת ר"א.

ולדברינו הנזכרים יש לעסוק בהלכות הפסח עד חצות כדברי המכילתא ושאר הלילה כדב רי התוספתא שיספר עד הבוקר בסיפור יציאת מצרים, ודבר זה מודגש בדברי השר"ע ולספר בנסים ונפלאות עד שתחטפנו שינה. וא"ש.

ולפרפרת יהיה מדוקדק מה שיש מתקשים דהנה כל ענייני הסדר שאנו קוראים קדש ורחץ וכו' הלל נרצה ויש להבין מהו 'נרצה', ויש שאמרו דהלל נרצה יחד המה, אך להמבואר דיש חיוב לעסוק בזה כל הלילה, יש לנו לומר דזהו מה שאנו אומרים 'נרצה' וזה עניין פעולה זו, להיות וישיבים ועוסקים במצווה זו עד שתחטפנו שינה.

כתב רבינו ישעיה שתחילת הפרשה היא מברך ודורש. וזה כמבואר מחמת שאין המצווה סיפור דברים בעלמא כי אם עסק התורה בסוגיא זו.

ושורש הדברים הוא מה שבתוספתא (פס"ח ח"ה פ"י ה"ח) "חייב אדם לעסוק בהלכות הפסח כל הלילה אפי' בינו לבינו, אפילו בינו לבין עצמו אפילו בינו לבין תלמידו מעשה ברבן גמליאל וזקנים שהיו מסובין בבית בר תוס בן זונין בלוד והיו עסוקין בהלכות פסח כל הלילה עד קרות הגבר הגביהו מלפניהם ונועדו והלכו להם לבית המדרש". היינו שזה חובת הלילה לעסוק בתורה בסוגיות אלו.

וכן הוא מפורש בדברי הרא"ש (פסחים פ"י ס"ג לג') ומנהג פשוט הוא שלא לשתות יין ופי' הר"מ ד"ל טעם למנהג לפי שחייב אדם לעסוק כל הלילה לה בהלכות פסח וביציאת מצרים לספר בנסים ובנפלאות שעשה לנו הקב"ה ולאבותינו עד שת חטפנו שינה, ואם ישתה ישתכר, והכי אמרינן בתוספתא חייב אדם לעסוק בהלכות הפסח וביציאת מצרים כל הלילה, וזה ששינו מעשה ברבי אליעזר ורבי יהושע שהיו מסובין בבני ברק והיו מספרים ביציאת מצרים כל הלילה וכו'.

והנה דברים הללו, בהירים המה עד מאד, ויס"ד כבר מן הגר"ז ז"ע שהק' על דברי התוספי תא הנזכרים דמאי שאט"י דהלכות פסח למצוות סיפור יציאת מצרים, והכריח מזה דסיפור יציאת מצרים מתקיים לא רק בסיפור הנס כ"א גם בלי מוד ההלכות, וע"כ חייב לעסוק בהלכ' אלו כל הלילה. ונסתפק בזה הגר"ז אם גם בהלכות ביעור מקיימים או רק מהלכות הפסח דתמיד נשחט.

ובזה מיישב מה עניין פלוגתתם דראב"ע ור"מ מים בזכירת יציאת מצרים בלילות לעניין סיפור יציאת מצרים שוודאי נוהגת בלילה, ומדוע אנו מזכירין זאת בנוסח ההגדה, ומביא ג' מנוסח ההגדה להרמב"ם שראב"ע אמר להם לחכמים 'כלומר שפלוגתא זו הייתה באותו הלילה, א"כ עשה זאת מחמת שבהלכות השייכות ליציאת מצרים מקיימים מצוות עשה דסיפור יציאת מצרים. כנ"ל ולכן מזכירין אנו פלוגתא זו בהגדה, דב עסקנו בהלכות אלו אנו מקיימין מצווה דסיפור.

ז'הוא שידרוש' וכן 'המוסיף ומאריך בדרש' והא לכאורה הכא איירי בחובת סיפור יציאת מצרים ומקום היה לכתוב לשון סיפור והגדה.

מצוות הלילה – תלמוד תורה

ותחילה נתבונן דהנה שאלת הבן החכם כתובה בפר' ואתחנן ולא בפרשת בא שם הער ניין דיציאת מצרים, ובאמת הביאור דהחכם בשאלתו מבקש לידע כל התורה, וזהו שה חיוב בליל טו' הוא עסק התורה בעניין יציאת מצרים, ממילא כששואל החכם כהיום הזה צריכים לענות לו מדיני התורה השייכים ביום זה. וזהו גם הסיבה מה שעונים לו עד אין מפי טירין אחר הפסח אפיקומן, מחמת שזה עניין הלילה הזה לעסוק בהלכות אלו. וסיפור יציאת מצרים אין זה סיפור דברים בעלמא כי אם לר מוד ועסק התורה בסוגיא זו דיציאת מצרים.

וכאמור לעיל בביאור כפל לשון השר"ע לער סוק בהלכות הפסח וביציאת מצרים ולספר בנסים ובנפלאות' דכוונתו הלכות הפסח והלכות יציאת מצרים, הוא שיש ממצוות היום לעסוק בתורה, זו גם הסיבה שנעשה הכל בדרך שאלה ותשובה היינו דרך לימוד, וכן יתיישב הלשוונות לדרוש, מלמדו, לשאול. וכו'.

והנה לגבי מצוות הקהל כתב הרמב"ם (פ"ג מחגיגה) "ואפי' חכמים גדולים היודיעין כל התורה כולה חייבים לשמוע בכוונה גדולה יתירה" וזו גם כן צריכה לביאור מה הס"ד לפטור הת"ח ממצווה זו דהקהל. אלא דאין זאת כי אם מחמת שכל עיקר העניין במצוות אלו זהו עסק התורה, א"כ אולי היה עדיף שיתעסקו וישנו פרק שאינם בקיאים בו, ולכן כתב הרמב"ם שחייבים כי לא קבע הכתוב אלא לחזק דת האמת, וזה רק מחמת שעיקר הוא חיוב לעסוק בתורה. וכן הוא בדין מחמת שעיקר העניין הוא עסק התורה בעניינים אלו היה ס"ד שת"ח הבקיאים בהלכה יהיו פטורים, ועסקו בפרקא אחרינא.

ומע"ז כבר מצינו בדברי המהר"ל (גבורות ה') שהק' על נוסח שאנו אומרים בתחילת ההגדה "ברוך שנתן תורה לעמו ישראל ברוך הוא" ושבח על מתן תורתנו מה עניינו לפה שאנו רוצים לספר יציאת מצרים, וכבר ביאר בשב"ח"ל דזה מעין ברכת התורה, מחמת שבאים לעסוק בתורה, כן

תכלית יציאת מצרים - קבלת עול מלכות שמים

שנברא בעשרה מאמרות. ובשלהי מכות (כג): אמרו רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצוות. וכן בעקידת יצחק כתי' "קח נא את בנך את יחידיך אשר אהבת" (בראשית ל"ב) וברש"י שם ליתן לו שכר על כל דיבור ודיבור (סנהדרין פט:). הרי שהרבה הקב"ה מצוות לישראל לזכותם בשכר רב.

ובספר מעלות התורה לאחי הגר"א הביא וש' מעתי מאחי הגאון זצ"ל שורש הדבר שבדאי ליכא למימר שכל המצוות הרי הם רק תר"ג, אלא דהרי הם רק שרשים אבל הם מתפשטים לענפים הרבה. ובאמת דבר זה נעלם ממנו איזה מהם שורשים ואיזה מהם ענפים וא"ל מן הצר רך לדעת, ע"ש. ומכל מקום הקב"ה הרבה תורה ומצוות - ענפים רבים, בכדי לזכות את ישראל.

וכמדומה שיסוד הענין הוא, שלעולם הרבה להם תורה ומצוות אינו כפשוטו תר ספת קיום מצוות. אלא התורה הק' תובעת מאיתנו התחדשות בקיום התורה והמצ' וות. שהמצוה של יום זה אינה דומה למצוה של יום שקודם לכן, תפילת המנחה שמתפ' לל היום יש בזה פנים חדשות והתרוממות גדולה יותר מתפילת המנחה של אתמול. האדם נתבע להתעלות בכל מעשה מצוה.

והעיקר בזה, שההכרה והידיעה בקיום התר רה נובעת מעבודת השש"ת, כל הוראה ופקודה מפני ההוראה שקיבל השתא. מענין העבודת שאין עצמיות להעבד כלל, כל כולו מסור לציווי אדוני, וא"כ כל ציווי וציווי הרי הוא ענין אחר.

ואפשר שזהו המכוון לפיכך הרבה להם תורה ומצוות, אין הכוונה הרבה בכמות, אלא כל קיום מצוה יש בזה התחדשות - מצוה חדשה. זהו נקרא עול מלכות שמים.

קיום התורה והמצוות מחויבת להיות מתר קף עבודתו השש"ת. וכבר מבואר כן ברש"י עה"פ "והייתם לי קדושים כי קדוש אני ה' ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי" (ויק' רא כ', ל"ו), ופירש אם אתם מובדלים מהם הרי אתם שלי ואם לאו הרי אתם של נבוכ דנצר וחבריו, ראב"ע אומר מנין שלא יאמר אדם נפשי קצה בבשר חזיר אי אפשי ללבוש כלאים, אבל יאמר אפשי ומה אעשה ואבי שב שמים גור עלי, ת"ל ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי שתהא הבדלתכם מהם לשמי, פורש

בת, וא"כ תוקף העבודת יש בו מעלה ולקח תי אתכם לי לעם, ולכך הוזכר אשר הוצאתיך מארץ מצרים. והיינו כמו שנתבאר שענין האמר נה - אנוכי ה' והעבודת להשש"ת חדא נינהו.

ולדין באמת צריכים אנו לידע מהו מהותו וענינו של עבד, ובחובת הלבבות (שער עבודת האלוקים סוף פ"ה) כתב וז"ל לא יהגה כי אם בזכרו ולא יביט כי אם אל דרכיו ולא ישמע כי אם אל דבריו ולא יאכל אלא מה שהטרי פו ולא יחשוב אלא בגדלותו ולא ישיש אלא ברצותו אותו ולא ישמח כי אם בעבודתו ואל יבקש כי אם רצונו ולא ירוץ כי אם בשליחו תו וכו'. ולא ירצה אלא במי שעושה רצונו ית'. וכן בכל תנועותיו לא יעתיק רגל ולא יניד פעף אלא אחר הפקת רצון אדוניו בהם, ע"כ.

כלומר ענינו של עבד שאין לו עצמיות כלל אלא מציאות אדוניו, זהו חובת האדם בעולמו שאין לו אפילו רצון כלל מלבד רצון השש"ת.

החובה העצומה בהכרת הטוב מצינו בחז"ל (שמ"ר פ"ד) ומי שהוא פותח פתח לחבירו נפשו הוא חייב לו. ומטו משמיה דהגר"א שלשון חייב זהו עד מסירות נפש. וכבר מצינו כן באברהם אבינו שהכניס את עצמו לסכנה גדולה במלחמ' תו עם המלכים בעבור הצלת לוט. ותמה ברמב"ן (בראשית יט' ל"ט) איך הכניס עצמו לסכנה והלא אין סומכין על הנס. ופירש שכיון שלוט נתחסד עם אברהם ללכת עמו בארץ כאשר ילך, ולולי אברהם עודנו היה בחן עם מולדתו, לכן שם אברהם נפשו בכפו לרדוף המלכים בעבורו.

נמצא שאברהם אבינו ע"ה מצא עצמו מחויב ללוט מפני הכרת הטוב. ואמנם הלי' כת לוט היתה כתלמיד לרבו, אבל עדיין אב רהם היה הגורם להיותו לוט גר בסדום. ובזה הטעם אברהם הרי הוא בעל חוב ללוט, וכא שר האדם הינו בע"ח לזולתו אין דבר שי מנע הימנו מקיום חובתו עד מסירות נפש.

וא"כ כמה חובתינו להשש"ת שהציל אותנו ממצרים מבית עבדים, וזהו מכריחנו להיות לו לעבדים, כאשר נתבאר, שמכח קבלת טובה מוד בירו הרי הוא משועבד בנפשו ובגופו לחבירו.

והנה אמרו ז"ל (אבות פ"ה) בעשרה מאמרות נברא העולם, מה ת"ל והלא במאמר אחד היה יכול להיבראות, אלא ליפרע מן הרשעים וכו', ליתן שכר לצדיקים שמקיימים את העולם

חג הפסח, זמן גאולת מצרים, ודאי מהותו וע' נינו אמונה ובטחון בהשש"ת, כדכתי' (שמות ט', ד') "בעבור תדע כי אין כמוני בכל הארץ". וכבר ידועים ד' הרמב"ן (ס"פ בא) בטעם המצוות שהם זכר ליציאת מצרים שבזה יכיר וידע האדם בכל עת וזמן את האמונה וההשגחה מהשש"ת.

אמנם העיר בזה אאזמ"ר זצ"ל שאם עבר דת הימים רק בחיזוק באמונה מפסידים אנו עיקר גדול היוצא לנו מיציאת מצרים. שלעולם תכלית יציאת מצרים בזאת שאנו משתעבדים להשש"ת בעבודת גמורה - קבלת עול מלכות שמים. והיינו דכתיב (דברים ד', כ') "להיות לכם לאלוקים", כלומר שכלל ישראל יצאו מרשותו של פרעה ונכנסו לרשותו של הקב"ה. וכמו שפירש רש"י עה"פ "אנוכי ה' אלקיך" (שמות כ', ב') כדאי היא ההוצאה שתהיו משועבדים לי.

יציאת מצרים אינה בעבור האמונה לבד, אלא עיקר התכלית מהאמונה הוא להיות עבדים להשש"ת. ההכרה והידיעה שהקב"ה טוב ומטיב והוציאנו ממצרים מחייב אותנו להיות עבדיו. וזהו עבודת ליל הסדר "חייב אדם לראות את עצמו כאילו יצא ממצרים", כלומר החיוב הוא להרגיש שהוא עצמו יצא ממצרים והקב"ה הוציא משועבדות לחי רות משיעבוד לגאולה ומאפילה לאור גדול.

וכבר הזכיר כן הרמב"ן (פ' יתרו) שפירש מדוע באנוכי ה' כתיב אשר הוצאתיך מבית עבדים, וז"ל וטעם מבית עבדים שהיו עומדים במצרים בבית עבדים שבויים לפרעה, ואמר להם שהם חייבים שיהיה ה' הגדול והנכבד והנראה הזה להם לאלוקים שיעבדוהו כי הוא פדה אותם מעבודת מצרים, כטעם כי עבדי הם אשר הוצא' תי מארץ מצרים וכו', וזו המצוה תקרא בדברי רבותינו קבלת עול מלכות שמים, ע"ש. נמצא בדבריו שחובת הכרת הטוב להקב"ה מחייבת קבלת עול מלכות שמים, להיות עבדים להשש"ת.

וכבר ידועה קושית ר' יהודה הלוי להאבן עזרא למה נאמר "אנוכי ה' אלוקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים" ולא נאמר אשר בראתי שמים וארץ ואשר בראתיך.

אכן לדברינו הכל מענין העבודת, כלומר שבבריאתו לבד הרי הוא בבחינת עבודת של בן נח, אבל ביציאת מצרים הכירו בגדלותו ית' באופן נעלה, נתרוממו באמונתם בדרגה נשג

מן העבירה ומקבל עליו עול מלכות שמים.

הנה השמיענו רבי אלעזר בן עזריה את אופן קיום המצוות. שדוקא בדרך של עבדות מוחלטת שאין רצון ועצמיות כלל אזי מקיים חובתו להש"ת. ובזאת מובדלים אנו מאומות העולם, זהו המיוחדות של כלל ישראל, בהיותם מבטלים את מציאותם להש"ת ומחמת כן מקיימים את המצוות.

וע"ז הדרך מצינו ברמב"ן (פ' יתרו) שהביא מה מכילתא משל למלך שנכנס למדינה א"ל עבדיו גזור עלינו גזירות, אמר להם לאו, כשתקבלו מלכותי אגזור עליהם גזירות שאם מלכותי אין אתם מקבלים גזירותי היאך אתם מקבלים. כך אמר המקום לישראל אנוכי ה' אלוקיך אשר הוצאתיך

מבית עבדים, לא יהיה לך וגו', אני הוא שקיבלתם מלכותי עליכם במצרים, אמרו לו הן, כשקבלתם מלכותי קבלו גזירותי, כלומר אחרי שאתם מקבלים עליכם ומודים שאני ה' ואני אלוקים שהוצאתיכם מארץ מצרים קבלו כל מצוותי, ע"כ.

והיינו שמציאות קיום התורה והמצוות מחויבת להיות מתוקף היותנו עבדים להש"ת, שקיבלנו מלכותו, ואזי קיום המצוות הר"ז עוד הנהגה בביטול עצמיותנו כעבד לאדוניו.

נמצא שהחויב לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים הוא שמחוייב להחליט בנפשו את ההכרח ואת הידיעה שהוא בשיעבוד גמור להקב"ה, עבדות מוחלטת מחמת שהוציאנו ממצרים.

ויש להוסיף שהימים שבין פסח לעצרת. שכבר ידוע דברי הרמב"ן עה"ת שימים אלו הרי הם כחולו של מועד. ולדברינו אי"ז רק ימים של הכנה לקבלת התורה גרידא, אלא שיש בהם את ההשפעה של ימי הפסח, שהוא המשך עבודת הפסח לראות את עצמו כאילו יצא ממצרים להחליט בנפשו יותר את ההכרח והידיעה שהרי הוא בשיעבוד גמור להש"ת, עבדות מוחלטת מחמת שהוציאנו ממצרים.

ובזאת העבודה מעמיד האדם את עצמו להיות כלי מוכשר לקבלת התורה, שתהא התורה מתקיימת אצלו, בעבור שבי טל את ישותו ורצונותיו לרצון הש"ת.

קונטרס הכנה לליל הסדר

מתוך וועדים שנמסרו בפני תלמידי הישיבה הק' מהדורה חדשה בתוספת דברים משנה זו

הכנה לליל הסדר

הכינוס הזה הוא כינוס לשם שמים, הכנה לקראת הימים המיוחדים, ימים שנבחרנו בהם להיות לעם, והנה כל דבר שמגיע עם הכנה מוקדמת התועלת היא ללא השוואה לדבר שמגיע ללא הכנה, ולכן כמה ראוי וכדאי להתכונן לפני ימי חג הפסח הבעל"ט.

אדם שנכנס לחג מתוך השגרה וההרגל הוא יודע שאחרי מעריב צריך לעשות קידוש, ותוך כדי הסעודה הוא נזכר מה צריך לעשות וכך הוא עובר את החג הוא מפספס ומפסיד, אמנם חלי לה לזלזל במצוות גם אם לא נעשו כראוי על כל מצווה מקבלים שכר, אבל הכאב הוא שע"י הכנה מוקדמת היה יכול להיות בן עליה ולהגיע לדר גות גבוהות ורק בגלל חוסר הכנה הוא מפסיד הפסד גדול, וכפי גודל ההכנה כך תגדל הצלחתנו.

הנה צריך לדעת שיש הכנה מעשית ויש הכנה נפשית, וכדי להתכונן בצורה מעשית צריך ללמוד את ההלכות, אני לא מדבר על מה שהאריכו בספרי מוסר, יראה והחסידות, אלא לראות את המש"ב ללמוד את ההלכות שנוגעות לחג ואח"כ אפשר להמשיך ללמוד בספרי יראה, ידוע הנידון אם הדין ששואלין ודורשין בהלכות הפסח קודם הפסח שלושים יום הוא רק בחג הפסח או שהוא נוהג בכל חג וחג, אבל מ"מ בפסח זה וודאי נאמר וזה מחייב אותנו ללמוד את ההלכות.

העיני בשר לו יכון לקראת אלוקינו

וייטיב מעשיו שלושים יום קודם לפסח

ובנוסף יש לנו גם את ההכנה הנפשית, ולזה כדאי ללמוד את דברי החיד"א בספר לב דוד. ומן הראוי לשים נגד עיניו מה שכתב מורי זקני הרב החסד לאברהם זללה"ה.

כי בכל שנה שלושים יום קודם הפסח, הק' דוש ברוך הוא עושה לישראל משוא פנים ברוב חסדיו, ומתחיל להוציא נפשותם מהיכלות הסומאה מעט מעט, שיעור חלק אחד משלר שים בכל לילה, באופן שבליל ביעור חמץ, כל פושעי ישראל עומדים בפתח מהיכל החיצון. והעיני בשר לו יכון לקראת אלוקינו, וייטיב

סימנים – תמ"ג תמ"ד תמ"ה ורצוי גם תמ"ו, לאחמ"כ חובה ללמוד סי' תנ"ד סעיף ד' עם המש"ב בענייני ממונות ואח"כ סי' ת"ע עד סוף הל' פסח כולל ספירת העומר, ולמי שיש פנאי כדאי גם ללמוד את סימנים תמ"ב תמ"ז תנ"א, ועוד צריך ללמוד את סימן תקל"ט – דיני שמחת י"ט, וכן הלכות י"ט ובשנה זו במיוחד ראוי ללמוד סי' תקל"ז הל' עירוב תב שילין - ומי ייתן שיזכו ללמוד את כל ההלכות.

מי שלומד את גמ' פסחים זה מצוין, אבל חייבים גם ללמוד את ההלכות, וע"י לי מוד ההלכות יש גם כוח טבעי וגם כוח סגר לי, באופן טבעי מי שלומד יודע והוא מרגיש קשר לכל הלכות החג, אבל יש גם ענין סגר לי, כתוב בספרים שהאור של המצווה טמונה בהלכות המצווה, ואם לומדים את ההלכות זה משפיע על האדם ויש טעם אחר בחג.

עצה טובה לחינוך הילדים, ילדים שלומדים משניות תלמדו איתם משניות פסחים, אח"כ בליל הסדר הילד יקשר בין מה שהוא למד למה שהוא רואה עכשיו וזה ייתן לו לחבר את הלימוד למעשה שזה דבר מפליא, ומי שיותר גדול אפשר ללמוד אתו ערבי פסחים, וזה לא יסולא בפז, ומי שיכול ללמוד קצת טור, שר"ע ומש"ב זה מפליא פלאות, ע"י זה נכנסים לחג ברוממות הנפש שאין לשער ואין לתאר.

השראת אווירה נעימה בבית

מטבע הדברים בערב פסח יתכן שיהיה לחץ בבית, אבל צריך לתת אווירה טובה, יש הלכה מפורשת לא לזלזל בנשים כשהם מנקות את הבית, בד"כ הבעל אומר לאשה מה את צרי כה להילחץ וכו', צריך להיזהר מזה מאוד, (היה רב חשוב שאשתו אמרה לו, אם נסמוך עליך ואתה תעשה את הפסח, יהיה אסור להיות בבית בפסח) אלו הם הנשים צדקניות שלנו, נכון אפשר להרגיע אבל לא לזלזל ח"ו, וצ"ד רך שתהיה שיתוף פעולה בעבודות הבית, אני לא מתערב כמה אין בזה כללים, צריך מצד אחד להתמיד וגם לעזור, מי שיש לו בנות גדולות שהם גם עוזרות יכול יותר לה תמיד, אבל כ"א חייב לקבוע עיתים לתורה.

מעשיו שלושים יום קודם לפסח, ובפרט בליל התקדש החג, יעורר לבו ורעיונו, כי הלילה הקדושה הזו בחסדיו הרבים הוציאנו משער בוד הסטרא אחרא, והייתה מסילה לדבק בו יתברך ובתורתו. ע"כ. ולפי נכונות האדם ככל שנרבה להתכונן כך נזכה להיטהר עוד ועוד.

חג הפסח הוא יום גדול ועצום הוא יסוד האמונה והמשך הדורות, כלל ישראל עבר כ"כ הרבה צרות ורדיפות כל הדורות, וכל אומות העולם ידעו שיש ל"ל הסדר' חלקם אף עמדו בהתפעלות מרוממות החג, והיו הרבה רשעים ארורים שהעלילו לעלילות דם, (זה הרי דבר כ"כ מופרך אין מקום לזה ולא צריך לה ביא ראיות אבל כמה אנחנו נזהרים לא לדבר ליד החיטים כדי שלא יהיה טיפת מים, ורק מתוך שנאת שונאי ישראל הם הגיעו לעלילות אלו, ארורים הרשעים האלו המעלילים וכ"ש מי שהמציא את העלילות האלו, אבל זה בא מקנאה בייחודיות של עם ישראל בליל הסדר) והיו כאלה שניצלו את ה"ל דיכפין' והיו נכבדים סים לאכול בשר ודגים וכל מטעמים כולם ידעו שיש מושג של ליל הסדר, ובתקופת השואה ג"כ עמדו היהודים במס"נ לשמור על ליל הסדר.

אחי ורעי בני עלייה אני רוצה לומר לכם, אנחנו בונים בתים ומחנכים ילדים וליל הסדר זה דבר שנשאר לילדים לעולם, וחלילה חלילה אם יקרה שיהיו נפילות ל"ע אצל הצאצאים, הסדר החם ישמור ויחמם אותם א"א לתאר מה שזה משאיר, וחבל שהשטן תוקע את האף שלו בזמנים הכי קשים, אנחנו אומרים בהר חת תפילין ושלא יפתנו ולא יתגרה בנו יצר הרע, יש קשיים אבל העבודה העצומה היא להתכונן כראוי לקיים את ההלכות בשמחה ובחביבות להראות את המתיקות של המצווה.

לימוד ההלכות המעשיות

נדבר קודם על ערב פסח ואח"כ על פסח, יש לנו הרבה מצוות הלוואי שילמדו את כל הלכות פסח מתל"ט עד הל' י"ט, אבל לא תמיד מספיקים הכל אז רציתי להציע שלכה"פ ילמדו את ההלכות שממש נוגעות למעשה, לה תחיל סימן תכ"ט עד תל"ה ועד בכלל, אח"כ

1 היה פה בישיבה מנהל משק יהודי ניצול שואה קראו לו ר' צבי, הוא היה אדם נחמד ויקר עם לב זהב, וסיפר לי שבתחילת שנות השואה הוא היה בצ'כיה ואסור היה לעשות שום דבר דתי, והסתכנו כניסה לבית הסוהר, ר' צבי לא וויתר על מצות לחג הפסח, והיות שהוא היה חייל התאפשר לו לאסוף קמח ולאפות מצות, אח"כ הלשינו עליו ונכנס לבית הסוהר, ובתקופה שהיה בבית הסוהר נכנסו הנאצים לצ'כיה והוציאו להרג את כל היהודים שהיו שם, ובגלל שהיה צריך לרצות עונש מאסר לא לקחו אותו ובכך ניצל, לשאלתי מי הלשין עליו הוא ענה, מלאך.

עוד מצוות כחסד וכיבוד אב ואם, וכל מצווה שאדם עושה זה עוד רצון ה' ועוד נחת רוח.

לפי גודל חביבות המצווה יגדל השכר

עלינו לדעת מה שאומר הרמב"ם: אדם שער נותני מרובין על זכויותיו מיד הוא מת ברשעו שנאמר על רב עוונך, וכן מדינה שעונותיה מר בין מיד היא אובדת שנאמר זעקת סדם ועמורה כי רבה, וכן כל העולם כלו אם היו עונותיהם מרובין מזכויותיהן מיד הן נשחתינן שנאמר וירא ה' כי רבה רעת האדם, ושיקול זה אינו לפי מנין הזכויות והעונות אלא לפי גדלם, יש זכות שהיא כנגד כמה עונות שנאמר יען נמצא בו דבר טוב, ויש עוון שהוא כנגד כמה זכויות שנאמר וחוטא אחד יאבד טובה הרבה, ואין שוקלין אלא בדעתו של א-ל דעות והוא היודע היאך עורכין הזכויות כנגד העונות. (תשובה פ"ג ה"ב).

ואפשר לקרב דבר זה לשכל ע"פ דרך הפשט, שכל מצווה השיקול הוא איך עושים אותה, אחד מקיים מצווה בהידור מעשי ולבבי - כמו שכתוב בספר חרדים כיצד צריך לקיים את המצוות - אחד עושה מתוך קושי ולפום צערא אגרא, ואחד עשה בצורה חביבה פחות, לא שייך להשוות את האחד לשני, ומי שמקיים מצווה עם כל השל מות המצווה הזאת יכולה להכיל הרבה עברות.

וח'ו גם בהפך אחד שעשה עברה מובא מרן הקדוש ר' איצ'לה מפטרבורג ששנים שעשו עברה אחד נאנח והשני לא, שניהם צריכים תיקון וד שובה, אבל ההבדל ביניהם הוא יותר משמים וארץ וכך היא גם המשמעות של עברה שנעשית בחשק גדול שמשקלה רב יותר מכמה מצוות.

כתוב בפסוק (שמות לב, ז) וידבר ה' אל משה לך רד כי שחת עמך אשר העלית מארץ מצרים, ואח"כ כתוב (פסוק יט) ויהי כאשר קרב אל המ' חנה וכו' ויחר אף משה וכו', ולכא' מה התחדש למשה כעת והרי הקב"ה כבר אמר לו כי שיחת עמך, ומסביר הספורנו: כשראה שהיו שמחים בקלקול שעשו, כענין כי רעתכי אז תעלוזי ובזה התקצף ונואש שיוכל לתקן המעוות באופן שיחזרו לתמותם והיו ראויים לאותן הלוחות.

הנה בעצם ההכנה למצווה שאנחנו מתכר ננים ורוצים כולנו שנוכל לקיים את המצוות בהידור רב, זה כבר מראה חביבות למצווה, ואשריו ומה טוב חלקו של מי שיתכונן למצווה.

כאילו הוא יצא ממצרים

והבאנו את דברי החינוך שכל מצוות החג הם זכר ליציאת מצרים, אבל יש מצווה מיוחדת שחייב אדם לראות עצמו כאילו הוא יצא ממצרים, ומ צווה זו היא עבודה לא פשוטה, וידוע שמרן הרב

ראוי לנו להתנהג באכילתו דרך חרות ושרות.

וכן במצווה ח': זה שנצטוונו שלא להותיר ממנו, הענין הוא כדרך מלכים ושרים, שאינם צריכין להותיר מתבשילין מיום אל יום, ועל כן אמר שאם יותר ממנו שיישרף כדבר שאין חפץ בו, כדרך מלכי אדמה. וכל זה לזכר ול קבע בלב, שבאותו זמן גאלנו השם יתברך ונעשינו בני חורין וזכינו למלכות ולגדלה.

ובהמשך במצווה ט"ז לגבי ועצם לא תשברו בו, הביא החינוך: ועל כן בתחילת בואנו להיות סגולת כל העמים ממלכת כוהנים וגוי קדוש ובכל שנה ושנה באותו הזמן, ראוי לנו לעשות מעשים המראים בנו המעלה הגדולה שעלינו בה באותה שעה. ומתוך המעשה והדמיון שאנחנו עושין, נקבע בנפשותינו הדבר לעולם. ובהמשך מצווה זו מאריך החינוך ביסוד גדול וכלשונו כי ידוע הדבר ואמת שכל האדם נפעל כפי פעלו ודיברנו בזה בעבר ומאוד חשוב ללמוד את החינוך הזה.

והיות ויש השפעה של היום ההוא שנהיינו לעם, אז כ"א צריך לדעת מי הוא - אתה בן מלך, תדע מי אתה, אצל החסידים היו אומרים שליל ה'סדר' יש בו משמעות של לשון סדר, שעל ידי לילה זה אפשר לסדר את כל השנה, תראו איזה לילה גדול זה, ויש עוד הרבה מה להוסיף ומי שיכין את עצמו נפשית והלכ תית אין לתאר את התועלת שתהיה לו בע"ה.

לילה כיום יאיר

אני רוצה להגיד לכם יסוד שאנחנו חוזרים עליו תמיד, אדם צריך לדעת שתמיד מאוחר אבל אף פעם לא מאוחר מדי, היה פעם אחד ששאל את רבו מאיזה גיל עליו להתחיל לחנך את בניו, והוא רצה לרמוז לו שצריך לחנך את עצמו לפני החתונה אז הוא ענה לו כבר אחרת את הזמן, אבל אנחנו לא אומרים 'כבר הפסדת' נכון שאסור לדחות, צריך לתפוס עכשיו, כמה שיותר צעירים אבל אף פעם לא מאוחר מדי.

הקב"ה נתן לנו תורה ומצוות, ונתן לנו מר עדים לשמחה חגים וזמנים לששון, כדי שנוכל לקבל את כל האמונה הטהורה ולהנחיל לילדים שלנו, וכל חג עם הייחודיות וההתרוממות שבחג.

צריך לדעת לקיים את מצוות הלילה בהידור, יש מצוות דאורייתא ויש דרבנן, אכילת מצה וסיפור יציאת מצרים הם מצוות דאורייתא, ומרור וארבע כוסות הם דרבנן, הלוואי שמ שיח יבוא וגם מרור יהיה דאורייתא ויהיה לנו גם קרבן פסח, וכל ברכה וברכה זה עוד מצווה דרבנן, ובתוך מצוות הלילה יש לנו גם מצוות תמידיות כגון אמונה, וכמובן יש

נתאר לעצמנו אם האשה חלילה יושבת ואוכ לת כל הערב פסח, והוא רומז לה שצריך לנקות והיא אומרת לו, הרי מדאורייתא בביטול סגי, ופ' רורים ממילא בטלי, וגם מוכרים לגוי... הרי ברור שכל"א רוצה להאשה תכין את הבית לחג הפסח, אז אדבה מוכרחים לתת הרגשה טובה בבית.

היו הרבה ילדים של"ע לא הלכו בדרך שההורים רצו, ואחת הסיבות היא, שהם ראו את השבת והחג כדבר מלחיץ, צריך לתת את החביבות של המצווה בבית שתהיה הרגשה טובה ונעימה, אבל להיזהר מאוד לא להיות לייט, כי הבנים כבר מקלים יותר מהאבא ד"ו, אלא אדבא כשהבן רואה את האמת של האבא והיראת שמים עם מתיקות עם תחושה של אשרינו מה טוב חלקנו, והוא אומר לילדים ב"ה שאנחנו יהודים, ולא הפשט שזה קל, אלא שמחים על העבודה ועל הטרחה שלנו למען כבוד שמו, זה עושה טוב לילדים יותר מהכל. לאחר כל ההכנות מגיעים לליל הסדר, כל שנה צריך להשתדל לישון בערב ליל הסדר כדי להיות ערניים ולקיים את המצ' וות כראוי, וכן לדאוג שהאשה תישן שלא תבוא תשושה אחרי כל עבודות הבית.

האדם נפעל כפי פעלו

בהגדה אנחנו אומרים, יכול מראש חודש ת"ל ביום ההוא אי ביום ההוא יכול מבעוד יום, ת"ל בעבור זה, בעבור זה לא אמרתי אלא בשעה שמצה ומרור מונחים לפניך, ולכאורה א"כ מדוע לא כתוב בפסוק בלילה ההוא, ומדוע כתוב 'ביום ההוא', ואפשר לומר שהכוונה שליל הסדר הוא לילה כיום יאיר, הוא לילה גדול מאוד, וכל שנה מתעורר ההתעוררות שהייתה בליל הסדר הראשון, וצריך לעורר את הילדים לזה.

ועצה טובה למי שיכול להספיק ללמוד את החינוך שמסביר לנו את שורשי המצ' וות, וממצווה ה' החינוך מתחיל להסביר את המצוות של חג הפסח, בעלי המוסר אומרים שהפשט בשורשי המצווה שזה בא להוסיף טעם בקיום המצווה כי הרי עצם קיום המ צווה היא משום שכך ציונו הבורא, אבל הקב"ה רוצה שנדע מה הוא רוצה מאתנו.

ולמשל מצווה ה' - שחיתת הפסח כ' החינוך: כדי שיזכרו היהודים לעולם הנסים הגדולים שעשה להם השם יתברך ביציאת מצרים. זה גם ביאור מצווה ו' אכילת הפסח, ובמצווה ז' כ': וזהו שנצטוונו לאכלו צלי דזוקא, לפי שכך דרך בני מלכים ושרים לאכל בשר צלי, שהוא מאכל טוב ומטעם, אבל שאר העם אינם יכולים לאכל מעט בשר שתשיג ידם, כי אם מבשל, כדי למלא בטנם. ואנו שאוכלים הפסח לזיכרון שיצאנו לחרות להיות ממלכת כוהנים וגוי קדוש, ודאי

וענין זה שהקב"ה נתן את חן העם בעיני מצרים, הרי היא נקודה עצומה למתבונן לראות את הפלא הגדול שהקב"ה שליט על הטבעיים של בני אדם, וכאן אנו רואים דבר מפליא שהגם שלכל אחד יש בחירה אולם יש פעמים שהשליט מכון את האדם לדבר מסוים, וכמו בואר מהפסוק במשלי: פלגי מים לב מלך ביד ה' על כל אשר יחפוץ יטנו (כא, א) הגם שיש בחירה לכל אר"א אולם מה שנוגע למלכות הקב"ה מטה את המלך על כל אשר יחפוץ.

כלל ישראל עבדו בעבודת פוך הם היו פשוט עבדים שחורים, ופתאום הם מתחילים לזקוף את קומתם, הם מתחילים להתרומם, מאז שהתחילו המכות התחילה הצלתם של ישראל היות והמ צרים התחילו להיות מושפלים, עד שהגיע מצב שהיהודי בא לצאת ממצרים, ובמקום שייקח את חפציו ויציא הוא הולך למצרי ומבקש ממנו כלי כסף וזהב, והדבר המתבקש שהמצרי יסלק אותו בלא כלום, אולם ע"ז כתוב וזהו נתן את חן העם.

ומצאנו עוד בגמ': ושאלום, א"ר אמי מלמד שהשאלום בעל כרחם איכא דאמרי בעל כרחם דמצרים וא"ר בעל כרחם דישאל מ"ד בעל כרחם דמצרים דכתיב ונוות בית תחלק שלל מ"ד בעל כרחם דישאל משום משוי. (ברכות ט, ב). מדברי הגמ' אנחנו רואים עד כמה מצאו חן בעיניהם עד שלא היה להם מקום על הח מורים בכדי לשאת את כל כלי הכסף וזההב.

ויעויין ברש"י שכתב עוד יותר בענין הזה: ושאלום אף מה שלא היו שואלים מהם היו נותנים להם, אתה אומר אחד טול שנים ולך (שמות יב, לו). אנחנו רואים שה מצריים עוד הוסיפו על מה שביקשו בני.

אין עוד מלבדו

בכ"א אנחנו רואים שתי דעות בגמ' אם בע"כ של ישראל או של מצרים, ובין כך ובין כך ובפרט אם נאמר שבע"כ של ישראל הרי כתוב בפרשת בשלח: ויגד למלך מצרים כי ברח העם ויהפך לבב פרעה ועבדיו (יד, ה). וברש"י: ויהפך נהפך ממה שהיה, שהרי אמר להם קומו צאו מתוך עמי ונהפך לבב עבדיו, שהרי לשעבר היו אומרים לו עד מתי יהיה זה לנו למוקש, ועכשיו נהפכו לרדוף אחריהם בשביל ממונם שהשאלום. כלר מר שהמצרים הבינו מה נעשה להם ועכשיו הם מנסים להחזיר לעצמם את כספם ורכושם, ומת ברר שבזמן שהם הביאו לבני את הכסף והזהב זה ממש לא היה מתוך רצון לתת להם מתנות ומה הייתה ההיא שלהם בזמן שהם נתנו.

אלא אנחנו רואים עוד עומק בכך שאין עוד מלבדו, השליטה של ה' על כל הבריאה, הקב"ה הראה לנו איך אפילו הבחירה של מצ

דה, מובא שהחתי"ס הקדוש אשר מי כמוהו קם בדרוש, היה מסביר בידיש לילדים לפי הבנתם את כל הניסים שהיו ביציאת מצרים, כדאי לראות את המדרש בפרשת וארא שמד בר על עשרת המכות, היום יש ב"ה הרבה לי קוטים של מדרשים שאפשר לעיין בהם, אבל אם אפשר כדאי לראות במקור - במדרש בפי נים, וודאי שלא לעיין בשעת מעשה בליל הסדר במדרשים מוכרחים לבוא עם ידיעות.

מדה כנגד מדה

יש להתבונן מדוע לא הביא הקב"ה מכה אחת גדולה וארוכה על מצרים שתגרום להם להוציא את בני, ולמה צריך עשר מכות שונות, ופירש רש"י: ויש טעם בדבר באגדה, בכל מכה ומכה למה זו ולמה זו, בטכסיסי מלחמות מל כים בא עליהם, כסדר מלכות כשצרה על עיר בתחילה מקלקל מעיינותיה, ואחר כך תוקעין עליהם ומריעין בשופרות ליראם ולבהלם, וכן הצפרדעים מקרקרים והומים וכו' (שמות ח, יז).

ויש עוד טעם לסדר המכות וזה מובא במדרש רבה ובתנחומא שהנהגת הקב"ה היא מדה כנגד מדה, ומעניין שגם המצריים ידעו את ההנהגה של הקב"ה שהיא מדה כנגד מדה כמבואר בגמ' בסוטה: א"ר חמא ברבי חנינא באו ונחכם למר שיען של ישראל במה נדונם, נדונם באש כתיב כי הנה ה' באש יבא וכתוב כי באש ה' נשפט וגו', בחרב כתיב ובחרבו את כל בשר, אלא בואו ונדונם במים שכבר נשבע הקב"ה שאינו מביא מבול לעולם שנאמר כי מי נח זאת לי וגו' והן אינן יודעין שעל כל העולם כולו אינו מביא אבל על אומה אחת הוא מביא אי נמי הוא אינו מביא אבל הן באין ונפלין בתוכו. (יא, א).

התבוננות נוספת מובאת בחיי עולם למרן הסטייפלער, שכל מהלך יציאת מצרים הייתה כדי להראות לעם ישראל שהקב"ה הוא יחיד ומיוחד והכל בידו יתברך, ובעשר מכות ה"ת הראה לנו שהוא שליט על כל חלקי הבריאה, ברצונו יהיה דם וברצונו מים, ובאותו כוס יתכן שחצי יהיה מים וחצי דם, וכן הוא שליט על כל הבריאה על הבכורים שברגע אחד מתו, על העופות ועל החיות וזה התכלית של יציאת מצרים לדעת שאין עוד מלבדו, והוא לבדו השליט.

הקב"ה הראה שליטתו במצרים - שיראו את חן העם

וממשיך בחיי עולם להסביר פלא נוסף שהיה במצרים, הרי כתוב: ונתתי את חן העם הזה בעיני מצרים וכו' ושאלה אשה משכנתה ומגרת ביתה כלי כסף וכלי זהב וכו' (שמות ג, כא, כב) וכן בפרשת בא: דבר נא באזני העם וישאלו איש מאת רעהו וכו' כלי כסף וכלי זהב. (יא, ב).

מברסק היה מתאמץ על מצווה זו ביותר, הלא המילה 'חייב' מחייבת אותנו עד מסירות נפש.

בהגדש"פ אנו אומרים ואלו לא הוציא הקדוש ברוך הוא את אבותינו ממצרים, הרי אנו ובנינו ובני בנינו משעבדים היינו לפרעה במצרים, ויש שואלים וכי אין שינויים בעולם ועד היום היינו משועבדים כעבדים למצרים, ואמנם י"א שהשער בוד היה שיעבוד בנפש, הרי כשמשה רבנו הראה למצרים את האותות והמופתים הם גיחו כי במצרים זה שיא הכישוף ולא היה להם חידוש מה שעשה משה, והשעבוד הזה היה ממשך עד היום.

בשוב תקופת הזמן הוא יאיר אור מעין

האור הראשון

ידועים דברי הרמח"ל בענין זה: שורש כולם הוא סדר שסדרה החכמה העליונה, שכל תי קון שנתקן ואור גדול שהאיר בזמן מהזמן נים, בשוב תקופת הזמן הוא יאיר אור מעין האור הראשון, ותחודש תולדת התיקון הוא במי שקבלו. והנה עפ"ז נצטוונו בחג לזכור יציאת מצרים, כי בהיות התיקון הוא תיקון גדול מאד שנתקנו בו וכמש"ל, הוקבע שבשוב תקופת הזמן הוא יאיר עלינו אור מעין האור שהאיר אז, ותחודש בנו תולדת אותו התיקון, וע"כ נתחייב באותם העניינים כולם. (ד"ה ד, ז).

וכדברים האלו כותב האור החיים על הפ" סוק קל מוציאם ממצרים וכו' וז"ל: אמר מר ציאם ולא הוציאם, הגם שר"ל אמרו (ברכות לח). דאפיק משמע והוכיחו מכאן אף על פי כן יותר משמע לשון עבר אם היה אומר הוציאם ונראה על דרך אומרם ז"ל (פסחים קטז): בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאלו הוא יצא ממצרים, על כן אמרו ידעי פנימיות התורה כי כל ליל פסח מתבררים כוחות הק דושה מהקליפה ונוספים בעם בני ישראל והיא הבחינה עצמה של יציאת מצרים, והוא אומר א-ל מוציאם כי לא יציאה ראשונה לבד אלא בכל שנה ושנה מוציאם כנזכר (במדבר כב, כג).

ודברי האור החיים מתאימים למה שהבאנו מהחסד לאברהם כי בכל שנה שלושים יום קודם הפסח, הקדוש ברוך הוא עושה לישראל משוא פנים. א"כ מלבד החובה לזכור את יציאת מצרים, אנו מוכרחים לדעת כי בכל שנה יש לכל אחד ואחד יציאת מצרים משלו, מהגלות האישית שלו, וכמה צריך להתקרב לקב"ה בזמנים אלו, ההזד מנות המיוחדת הזאת היא ממרגשת עד מאוד.

והעצה היא מלבד מה שכל אחד לומד את ההלכות שילמד גם עם הילדים, כן ראוי ללמוד את נוסח ההגדה לפני החג בכדי שנהיה מוכים נים בליל הסדר בשעה שאומרים יחד את ההג

מרגש המסירות נפש בשביל קיום המצווה.

אחרי כל המצוות של ליל הסדר אזי אנו שמחים מכל עבודת היום, ואין לנו מושג כמה שהמשפחה והילדים קיבלו מהדוגמא האישית החיה והמרוממת בכל המצוות, והל וואי שלא תהיה באמצע כל התכנית היפה הזאת מריבה בין שני ילדים וכד' ובכ"ז צריך להתאפק ולהעביר לא לתת ליצר הרע לשלוט.

חסל סידור פסח

אחר כל זאת מגיע הזמן לפיוטים, זה נחמד אבל רק כמה שהילדים יכולים לסחוב, כל הניסים שהיו בלילה הזה מאברהם אבינו ועד יציאת מצרים, זה תוספת למי שיכול.

ורציתי לומר לאחי ורעי הרגשה שהייתה לי בשנים האחרונות להסביר איך נכנס לליל הסדר הפיוט של אחד מי יודע, וידוע מבעל התניא ז"ע שהמשיל לאדם שיש לו עת שמחה והוא מוציא את כל האוצרות שיש לו ומראה אותם לבניו וידידיו, כן הוא הלי לה הזה של ליל הסדר אנחנו מראים לכולם את האוצרות והמעלות הרבות שיש לנו.

אמנם הווארט הזה מסביר את אחד אלך קינו, שני לוחות הברית, שלשה אבות וכו' שאלו הם מעלות של בנ"י על שאר האומות אבל בתשעה ירחי לידה מה המעלה של כלל ישראל, והתעורר לי לפי הגמ' בנדה: ומל' מדין אותו כל התורה כולה שנאמר ויורני ויאמר לי יתמך דברי לבך שמור מצוותי וחיה ואומר בסוד אלוה עלי אהלי מאי ואומר וכי תימא נביא הוא דקאמר ת"ש בסוד אלוה עלי אהלי, וכיון שבא לאוויר העולם בא מלאך וס' טרו על פיו ומשכחו כל התורה כולה. (ל, ב).

כל אחד היה במעי אמו, וכל הש"ס וכל התר רה כולה היה אצלנו, וכשיוצאים לאוויר הער לם בא מלאך סותר על פיו ושוכחים, ומקשה הגאון ז"ע למה באמת מלמדים את התינוק הרי משכיחים לו את לימודו, ומסביר שנותנים לו את הכוחות והיסודות ואומרים לו לזה אתה מסוגל, ועוד מובא בשם הגר"א ז"ע שאחרי

תשועת עולמים

כעת נראה את לשון הרמב"ם על סיפור יציאת מצרים: מצות עשה של תורה לספר בכ סים ונפלאות שנעשו לאבותינו במצרים בליל חמשה עשר בניסן. (פ"ז מח"מ ה"א). עוד כתב הרמב"ם: בכל דור ודור חייב אדם להראות את עצמו כאלו הוא בעצמו יצא עתה משע' בוד מצרים שנאמר 'ואותנו הוציא משם' וגו'. ועל דבר זה צווה הקדוש ברוך הוא בתורה וד' כרת כי עבד היית כלומר כאלו אתה בעצמך היית עבד ויצאת לחרות ונפדית (שם הלכה ו).

וכן לשון רבנו מנוח: והו שהתקינו לומר אח"כ בכל דור ודור חייב אדם להראות את עצמו וכו', ובזכירה הזאת תהיה יראת ד' על פניו תמיד בראותו השגחת ה' שהייתה ביש' ראל ולא יסור לבו ממנו ית' לעולם, ואם יצר לו זמנו מאד יבטח בה' מקווה ישראל מושיעו בעת צרה, וכמו צרת גלות מצרים הייתה סיבה להיטיב להם באחריתם, כן כל צרות הגלות הזה הם סיבה לישראל להושיעם תשועת עולמים. (רבנו מנוח על הרמב"ם בפ"ז מח"מ ה"ה). מרגש עד מאוד, אנחנו נמצאים כעת בהכנה לגאולה, צריך להגיד לילדים אנחנו הולכים להיגאל הקב"ה הבטיח לנו שנגאל, וכמו שבשעבוד מצ' רים לא היה נראה שיש תקווה ובסוף יצאנו.

וכדברי הספורנו בפרשת מקץ: וירצוהו מן הבור כדרך כל תשועת ה' שנעשית כמו רגע כאומרו כי קרובה ישועתי לבוא, וכאומרו לו עמי שומע לי וכך היה ענין מצרים כאומרו כי גורשו ממצרים וכן אמר לעשות לער תיד כאומרו ופתאום יבא אל היכלו האדון.

החובה לקיים דברי חכמים

הגמ' בנדרים מביאה: אמרה ההיא מטרונני תא לרבי יהודה מורה ורוי אמר לה הימנותא בידא דההיא איתתא אי טעימנא אלא קידושא ואבדלתא וארבעה כסי דפסחא וחוגרני צידעי מן הפסח עד העצרת. (מט, ב). רבי יהודה עבר את כל העבודה של ספירת העומר והכנה לק' בלת התורה מתוך הכאב והעיקר לא להפסיד את מצוות חכמים, אבל וודאי שאם זה מצב של נפל למשכב וזה כבר לא דרך חרות לית לן בה וכדברי המשנ"ב סי' תע"ב סעיף י'. וכמה

רים תשתנה לטובת בנ"י עד שהם יתנו להם עוד ועוד כסף וזהב, ע"י זה שהם ימצאו חן בעיניהם, ומזה נלמד שהכל בידו ית' והוא שליט על כל הטבעיים, ומה שיש לאדם יכולת לע' שות מה שהוא רוצה, זה בחירה שהקב"ה נתן לו כדי לבחור בין טוב לרע, אבל זה רק כל זמן שהקב"ה נותן את הבחירה ויש מצבים שניטר לת מהאדם זכות הבחירה, וכמו שמצאנו אל פרעה שהכביד את ליבו, (ומאריכים בזה הרבה עד כמה היה לפרעה ביטול הבחירה, ואכמ"ל), ובזה הקב"ה הראה לע"י שאין עוד מלבדו.

בכל מקום ומצב מוטלת עלינו חובת עבודת היום

אני רוצה לעמוד על נקודה נוספת, ישנם אברכים שיש להם ב"ה כבר כמה ילדים ורר צים לעשות את הסדר בביתם, וקורה שההורים רוצים שיבואו אליהם, ולפעמים יש גם סבים וסבתות שמזמינים את כל הצאצאים, אבל האבך הזה רוצה להיות בבית הוא אומר לע' צמו מה אני יעשה שם בליל הסדר ההמוני.

צריך לזכור, איפה שאתה נמצא שם אתה צריך לעבוד את ה', קשה להיכנס לפרטים יש הרבה שאלות אבל דבר אחד צריך לזכור איפה שלא תהיה שם צריך לעבוד, וכבר הזכרנו כמה פעמים את מה שאמר החפץ חיים הק' דוש על הפסוק של נעלך מעל רגלך כי המקום אשר אתה עומד שם אדמת קודש וכו', אומר הח"ח שפסוק זה מדבר על כל הדורות, כי המ' קום אשר אתה עומד עליו אדמת קודש הוא, כל מקום שאתה נמצא שם זה העבודה שלך, והלוואי שנוכל לנצל את הכי טוב שיכול להיות.

יש רבים שרוצים להיות בבית אבל מחויבים להיות במקום כזה או אחר, זה אולי קשה אבל שם תהיה העבודה, לא לחיות בצורה של אש' ליית היצר, אני פטור כי נקלעתי למקום שאני לא רוצה, אין דבר כזה אנחנו מוכרחים לעבוד בכל מצב, ההרגשה צריכה להיות אני עושה מה שאני יכול ואז תראו פלאים, בכל מקום שאתה נמצא הקב"ה שם, מלוא כל הארץ כבודו'.

כל צרות הגלות הם סיבה לישראל להושיעם

2 תוספת דברים שאמר מורנו המשגיח שליט"א בשנה שעברה.

מדי דברי בו, במאמר המוסגר אני חייב להגיד לכם שהייתה עכשיו התעוררות גדולה זה לא קשור לפה אבל אני לא יכול להתאפק, ביקשו ממני לכתוב לאיזה מקום על מטפלים רגשיים שמנתקים זוגות מההורים, רשעים, יכול להיות מצב שהורים מלחיצים ולא שייך כבר להמשיך אבל צריך לזה ב"ד של כ"ג, ללכת לעשות מזה שיטה פשוטה לנתק זוגות מהורים, ה"י, היו מטפלים ששאלו רב אלם הם שאלו רק מה שהם רצו לשאול, וגם אחרי שהם כבר שאלו הם עשו פי עשר ממה שהרב אמר.

אם יש מתח עם ההורים והלכים לטיפול אצל פסיכולוג צריך לדעת פסיכולוג יכול גם לגרום לאדם להתאבד, פתאום אין טלפונים פתאום אין קשר, למה כי המטפלים האלה פועלים מרצון של שליטה על הזוגות, כל היופי הוא עם ההורים יחד.

בא אלי אדם חשוב מאוד ואמר לי בקול בוכים, החתן שלי אני אוהב אותו כבבת עיני ופתאום הוא נעלם, מה קרה הוא התייעץ ואמר לו בטיפול אל תהיה בקשר עם ההורים, אח"כ לא יודעים למה יש צרות ה"י, הלוא איתא בקידושין השווה הכתוב כבוד אב ואם לכבוד המקום.

אם יש דברים חריגים צריך להתייעץ עם רב, זה כל היופי שלנו שלשלת הדורות, אם יבוא המקנטר ויגיד לי אולי אתה מדבר מתוך סבל וכאב פרטי, אומר לו, אודה ה' בפי רבים ב"ה כל הילדים שלי אנחנו קשורים בלב ונפש, לא סבלתי בעצמי, אבל אני כואב עם אחרים בסיפורים שלהם, צריך להתפלל לה' שהמצב יחזור לאיתנו.

מְסִייעִים אוֹתוֹ, הַקַּב"ה יַעֲזֹר שֶׁנִּצְלָא אֶת הַחֵג כְּרֵאוֹי וּלְלֹא הַפְּרָעוֹת וְנִזְכָּה לְבִנְיָן בִּיהִמ"ק וְלֹה קָרִיב קֶרְבֵּן פֶּסַח, וְנִהְיֶה עֲבָדִים נֹאמְנִים לְקַב"ה. נִכְתָּב כַּהֲבֵנֶת אֶחָד הַשּׁוֹמְעִים

מִחָה, וְכָל הַפֶּסַח לֵהִיּוֹת בְּהַתְּרוֹמְמוֹת הַרוּחַ, וְכִי סִיִּים שֶׁנִּזְכָּה שֶׁהַקַּב"ה יִגְאֵל אוֹתָנוּ, פֶּתְאוּם יִבּוֹא, אֲשֶׁר־מִי שֶׁמִּתְכַּוֵּן שֶׁלֹּא יִיבּוֹשׁ וְלֹא יִכְלֵם, וְאִם הוּא בְּדַרְגָּה שֶׁל רִצּוֹן לְהַתְּעֵלוֹת אֲזִי כִשֶׁה־מְשִׁיחַ יִבּוֹא הוּא יִהְיֶה בְּדַרְגָּה גְבוּהָה יוֹתֵר, הַבֵּא לְטַהֵר

מִרְעֵי בָאִים מְלֹאכִים וּבּוֹדְקִים מִהֵאָדָם יוֹדֵעַ מִמָּה שֶׁלֵּמַד, וְלִכֵּן נִכְנַס הָעֵינִין שֶׁל תְּשׁוּעָה יִרְחִי לִידָה לְרֵמֵז שֶׁבְּלִילָה כִּה גְדוֹל נַעֲשֶׂה שְׁטִיִּיגֵעֵן גְּדוֹל כְּדִי שֶׁנִּלְמַד אֶת מַה שֶׁלִּמְדוֹ אוֹתָנוּ. צְרִיךְ לְזַכּוֹר לְקוֹם בְּבוֹקֵר בְּזִמְנֵן, לֹמֵר הֲלֵל בֶּשֶׁר

וכל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח

ונראה להוסיף בענין זה, דאף דמקיים ע"י סיפור לבנים את חובת סיפור יציאת מצרים, ולהרמב"ם כאמור מתקיים זה בן אף לא דרך שאלה ותשובה, אך זה נראה פשוט דאף אם יספר לאחרים דרך שאלה ותשובה, מ"מ לא נפטר לספר לבנו, ומשום דסיפור לבנו אינו רק משום חובת סיפור, דהרי כדאמרן מהגמ' משמע דלא מקיים בן מצוות סיפור כשאינו שואלו, וא"כ מהו ענין אביו מלמד דו דאיתא במשנה, וע"כ דיש דין ללמד לבנו את ענין יציאת מצרים ואף ללא דין סיפור.

ולהגדיר הדברים, נראה בהקדם מה שיש לדקדק בדברי הרמב"ם, דבהל' א' הביא הדין דמצווה לספר בניסים ונפלאות שנעשו לאבר תינו בליל ט"ו בניסן, שנא' זכור את היום הזה אשר יצאתם וכו', ובה"ב הביא הדין דמצווה להודיע לבנים אפילו לא שאלו, שנא' והגדת לבנך וכו', ובסוף דבריו שם כתב, ואם היה הבן גדול וחכם מודיעו מה שאירע לנו במצרים וניסים שנעשו לנו ע"י משה רבינו וכו', עכ"ל. ויש לשאול דמ"ט נזכר ברמב"ם שנע"ש ע"י משה רבינו, ובה"א לא הזכיר כלל את משה רבינו, ומשמע דבסיפור לבנים יש להזכיר את הדבר שהניסים נעשו ע"י משה רבינו, ומשא"כ בעצם חובת סיפור אין ענין להזכירו.

ומבואר מזה דחלוק ענין הגדה לבנים מחובת סיפור, דענין סיפור יציאת מצרים ידוע לפרש דהוא מענין הודאה ולא ענין סיפור שבחי ה', וראש המדברים בזה הוא המהר"ל בגבורות ד', שכתב לשאלו דהיכן מצונו מצוה להרבות בשבחי ד', הרי כתוב מי ימלא גבורות ד' יש מיע כל תהלתו, ודרשו חז"ל דיק מי שיכול להשמיע כל תהלתו ימלא גבורות ד', ואין בשר ודם יכול להשמיע כל תהלתו, דאין גבול וקץ לתהלותיו, ואיך כאן נתחייבנו בסיפור תהלתו תינו, והוכיח מזה המהר"ל, דענין סיפור יציאת מצרים הוא מחובת הכרת הטוב על כל הניסים שנעשו בלילה זה, וזה ע"י הודאה על הטובות, וזה ע"י שמזכיר את הטובות ומספר בהם, ובהו בא להרגשה עמוקה יותר בהודאה על הניסים.

ולדרך זה מבואר מדוע סידר בעל ההגדה את סיפור יציאת מצרים על סדר פרשת ארמי אובד אביו שהיא פרשת מקרא ביכורים, והרי בין כך מרחיב בעל ההגדה בפרטי הדברים מפטוקים אחרים, ומ"מ התבסס על פרשה זו, ולפי המבואר דיסוד הסיפור הוא כהיכי תימצא להגיע להכרת הטוב, וא"כ מובן דבעל ההגדה הביא פרשה זו שהיא פרשה של הכרת הטוב.

ומעתה יתבאר מה שחייב לספר עד שתדן טפנו שינה, דכשמספרים ומדברים בגבורות השם, א"א להפסיק, שייראה כאילו אין יותר מה לשבח, ולכן כדי שלא להפסיק חייב לספר עד שתחטפנו שינה, שאז אינו מפסיק, וא"כ יוצא שמצד עצם החיוב של סיפור יוצא גם בקיצור, אך כיון שא"א להפסיק, שוב חייב לספר עד שתחטפנו שינה, ולזה אפשר גם לעסוק בהלכות הפסח כדברי התוספתא, אף דאין עסק בהלכות הפסח מגוף הסיפור, אך מ"מ עסק בהלכות הפסח נחשב שאינו מפסיק, וכשישן ואח"כ התעורר שוב אין חייב לחזור ולספר, כיון שכבר יצא ידי חובתו.

ויש לסייע לעצם היסוד, דאין לומר דדעת התוספתא דיש חיוב לספר כל הלילה מצד עצם חובת סיפור, דהרי לא מצונו חיוב לה תחיל בסיפור מיד בתחילת הלילה, דהרי לא נזכר למהר רק משום שלא ישנו התינוק קות, ומוכח דמשום חיוב סיפור אין צריך לספר כל הלילה דווקא, ורק שאסור להפסיק וכמש"נ, ולראיה זו עוררני חכם אחד.

במצות והגדת לבנך

והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה ד' לי בצאתי ממצרים (שמות י"ג ח'), וברמב"ם (פ"ז מהל' חמץ ומצה ה"ב) כתב: "מצוה להודיע לבנים אפילו לא שאלו שנאמר והגדת לבנך", ויש לדון האם מקיים מצוות סיפור יציאת מצרים ע"י שמספר לבן שאינו שואל, ובגמ' פסחים דף קט"ז על דברי המשנה שאם אין דעת בן לשאול אביו מלמדו, איתא שם, ת"ר חכם בנו שואלו ואם אינו חכם אשתו שואלתו, ומבואר כאן דאמנם יש חיוב ללמד את הבן אף אם אינו שואל, אך מצוות סיפור יצ"מ דהוא דרך שאלה ותשובה לא מקיים, ולכן אמרו בגמ' דאם אין הבן שואל צריכה האשה לשאול, כדי שיקיים סיפור שהוא דרך שאלה ותשובה.

אכן ברמב"ם בה"ג משמע לא כמו שכתבנו, דהרמב"ם כתב אין לו בן אשתו שואלתו, ומש"מ דכל זמן שיש לו בן ואף שאינו שואל, מ"מ מקיים מצוות סיפור ואף לא דרך שאלה ותשר בה, ורק כשאין לו אפשרות קיום ע"י סיפור לבן, שם אשתו שואלתו, ויוצא דדרך שאלה ותשובה לא נצרך לקיום מצוות סיפור כשמספר לבנו, וזה נתרבה מוהגדת לבנך דמצוה להודיע לבנים אף אם לא שאלו, והיינו דגם כך מקיים מצוות סיפור ע"י הודעה לבן, וכאמור דזה צ"ב דמדברי הגמ' לא משמע כן, ומנין מקורו של הרמב"ם לסבור לא כמשמעות לשון הגמ', וצ"ע בזה.

וכל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח, ובפשטות הכוונה שאפשר לקיים את מצוות סיפור גם בסיפור בקיצור, אלא דיש הידור להאריך דהרי זה משובח, וכן כ' הרמב"ם בפ"ח ה"א שמצוה לספר בניסים ונפלאות שנעשו לאבותינו במצרים בליל ט"ו בניסן וכו', וכל המאריך בדברים שאירעו ושהיו הרי זה משובח, ובהמשך בה"ד כתב, שידרוש בפרשת ארמי אובד אביו, וכל המוסיף ומאריך בדרש פרשה זו הרי זה משובח, וא"כ האריכות בסיפור הוא רק הידור והרי זה משובח.

אך בטור ובש"ע בס' תפ"א איתא, חייב אדם לעסוק בהלכות הפסח ולספר בניסים ונפלאות שעשה הקב"ה לאבותינו עד שתחטפנו שינה, ולא הזכירו ענין הרי זה משובח, ומקורו מדברי התוספתא שהביאה הרא"ש, וצריך לבאר מהו שיעור זה דעד שתחטפנו שינה, דמחד גיסא הרי משמע שלהאריך בסיפור הוא רק הידור, וא"כ מ"ט חייב עד שתחטפנו שינה, ואם יש חיוב כזה, אזי מהו הפטור כשחוטפו שינה, גם צריך לדון, דמה יהיה אם אח"כ יתעורר, האם יתחייב כעת, או שכבר נפטר ושוב לא יתחייב, וכן הוא משמעות הדברים, ורק דצ"ב גדר הדין.

ונראה דדעת הרא"ש דמקורו מן התוספתא, היא לא כהרמב"ם, אלא דיש חיוב גמור עד שתחטפנו שינה, וביאור הדבר הוא עפ"י יסוד מדברי המהר"ל, דענין סיפור יציאת מצרים הוא מחיובי הכרת הטוב, ושונה מחיוב הזכרת יציאת מצרים בכל יום, דשם הוא ענין השרשת האמונה, ולזה צריך להזכיר בכל יום, אך בליל הסדר הוא מצוה לספר ולהזכיר טובה ולהודות על הניסים שנעשו במצרים.

וסיוע ליסוד זה יש מדברי הרמב"ם בספר המצוות (מ"ע קנ"ז), בעשה דסיפור יציאת מצרים, שכתב וז"ל: "וכל מי שיוסיף במאמר, ויאריך הדברים בהגדלת מה שעשה לנו השם ומה שעשו לנו המצרים מעול וחמס, ואיך לקח השם נקמתנו מהם, ולהודות לו יתעלה על כל טוב שגר מלנו, יהיה יותר טוב, כמו שאמרנו וכל המאריך לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח" עכ"ל.

ומשמעות דברי הרמב"ם, דגם על על ההלל שאומרים בסדר ההגדה, נאמר כל המרבה הרי זה משובח, וזהו כדברינו דחיוב הסיפור הוא ענין הכרת הטוב, וא"כ ההודאה הוא חלק מחיוב סיפור יציאת מצרים, ולכן גם על ההודאה נאמר כל המרבה הר זה משובח.

נין, ולא כן בהל' ב' שמדובר על הודעה לבנים שהיא כאמור ענין השרשת האמונה לדורות, שם שפיר נזכר משה רבינו, דהרי בענין האמונה כתוב בפרשת בשלח, (שמות פ"ד פל"א), וירא ישראל את היד הגדולה, ויאמינו בד' ובמשה עבדו, עוד נזכר בפרשת יתרו (פ"ט פ"ט) וגם בך יאמינו לעולם, א"כ חלק מעניני האמונה הוא ניסי הקב"ה ע"י משה רבינו, ולכן שפיר הזכיר הרמב"ם ניסים שנעשו ע"י משה רבינו.

להודיע לבנים, ואף שקיים מצות סיפור עם אנשי אחרים, וזה נלמד מהפסוק והגדת לבנך.

ומעתה יתבאר שפיר, דבהל' א' שדיבר הרמב"ם על מצות סיפור שהיא כאמור מענין הכרת הטוב על הניסים, שם אין ענין להזכיר שהניסים נעשו ע"י משה רבינו, דהכרת הטוב יש לד' לבדו, והזכרת משה רבינו אינה מן הער

בה על זמן יציאת מצרים, ועליה מרחיב הדבר רים ודורש כפי הצורך, אך בסיס הסיפור הוא ההכרת הטוב שיש על ענין יציאת מצרים אך ענין הודעה לבנים הוא ענין נוסף, והוא חיוב השרשת האמונה לדורות מאב לבן, כמאמר הכתוב ולמען תספר באזני בנך ובן בנך את אשר התעללתי במצרים ואת אותותי אשר שמתים במידעתם כי אני ד', והיינו דההודעה לבנים הוא חיוב השרשת האמונה לדורות, ולכן שפיר חייב

How to See Yourself as a Yotzei Mitzrayim

Pesach

These pre-Pesach days are special, important days. Besides all the work that we have to do, it's worthwhile to think about the mitzvos that Hakadosh Baruch Hu gave us to do on Erev Pesach and on Pesach. These mitzvos are much more than ensuring that there is no chametz. Regarding the matzos, the Torah says: וּשְׁמַרְתֶּם אֶת הַמִּצּוֹת, which can also be read, ushmartem es hamitzvos. The Torah is telling us to watch and take care so that we shouldn't chas v'shalom miss the totality of the action and understanding required in order to do this avodah correctly.

The main avodah of baking matzos involves two important points that are highlighted in the braisa of R' Pinchas Ben Yair, which serves as the basis of Mesilas Yesharim: zerizus and zehirus. Both are actually the essence of how mitzvos are supposed to be done.

Matzah has to be baked with zerizus, and the Korban Pesach, too, had to be eaten b'chipazon, with zerizus. Matzah also has to be baked carefully – b'zehirus, taking special care that it should be done as perfectly and precisely as possible. These elements are relevant to other mitzvos and hanhagos as well: ushmartem es hamitzvos, which Chazal interpret

to mean: מצוה הבאה לידך אל תחמיצנה: – when you have an opportunity to do a mitzvah, don't allow it to become chametz. If a person gets distracted while baking matzos and doesn't watch them correctly, the matzos can't be used on Pesach, because וּשְׁמַרְתֶּם אֶת הַמִּצּוֹת was not fulfilled. And the same applies to the other mitzvos.

In the Haggadah we say, from the Mishnah in Pesachim: חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים. There are two girsa'os: לראות את עצמו or להראות את עצמו, but the meaning of both is that a person is supposed to do his avodah to the extent that he feels that he himself came out of Mitzrayim.

In the Haggadah we say: ואפילו: כולנו חכמים כולנו נבונים כולנו יודעים את התורה מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים. How do we understand this? The mitzvah of sippur Yetzias Mitzrayim is a mitzvah like any other, and applies regardless of how learned we are! The answer is that the Baal Haggadah is telling us – don't think that the avodah is merely to do – the avodah is to be. You have to do what you're supposed to do in sippur Yetzias Mitzrayim and all the other mitzvos of Leil Haseder, and that will create a feeling of כאילו הוא יצא ממצרים. That's the avodah of Leil Haseder:

that doing the mitzvos of the night should enable you to feel that you left Mitzrayim. It's not an easy job – it involves a lot of preparation and knowing the halachah of what you're supposed to be doing. But no one should think that the obligation of feeling like you left Mitzrayim can be fulfilled in any way other than through the mitzvos that Chazal instituted. Only through fulfilling the mitzvos correctly will you be able to feel and fulfill the obligation of כאילו הוא יצא ממצרים. If we eat maror, but we don't realize that it's meant to remind us of the bitterness of our ancestors' lives in Mitzrayim, or if we don't appreciate the idea of כל שלא אמר שלשה דברים אלו בפסח לא יצא ידי חובתו and understand what exactly we're doing, then we'll never be able to reach this level of להראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים. And that's really the tachlis – not only to remember Yetzias Mitzrayim, but to relive it.

Of course, there's a mitzvah of zechiras Yetzias Mitzrayim that we fulfill every day. The Ramban in Parshas Bo explains that all the mitzvos are זכר ליציאת מצרים. But on Pesach night it's much more than that. It's not enough for a person to learn and understand how things should be done; rather, the actions of the mitzvos give him the feeling

that he left Mitzrayim.

The Gemara (Sanhedrin 99) says: ושמרתם את דברי הברית הזאת ועשיתם אתם. רבא אמר: כאילו עשאו לעצמו, שנאמר ועשיתם אתם אל תקרי אתם אלא אתם.

In other words, when you do a mitzvah correctly, the mitzvah propels you to the position you're supposed to be in. This is the idea of: חייב אדם להראות את עצמו כאילו: – a person has to put himself in a position in which he can envision the mitzvos he's doing as turning him into a person leaving Mitzrayim.

Mitzvos and Malchus Are Inseparable

Emunah in Hashem is a yesod of Yetzias Mitzrayim, as the Ramban explains at length. But we have to understand that it doesn't stop with emunah itself. Emunah is a great madreigah, but that's really where it starts. It's only the beginning of being able to be mekabel avdus to Hakadosh Baruch Hu: אֲנֹכִי ה' אֱלֹהֵיךָ. The Ibn Ezra asks why Hashem didn't say that He created the world, and us. Why highlight Yetzias Mitzrayim? Rav Yehuda Halevi answers that recognizing that Hashem

created the world is enough to make us responsible to Hashem and obligated to Him, but אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ was kabbalas ol malchus Shomayim. That doesn't mean we were mekabel only to have emunah in Hakadosh Baruch Hu – we were mekabel ol avdus to Hakadosh Baruch Hu as well. We became His avadim and we accepted what He would tell us to do and the mitzvos. Chazal say that when Klal Yisrael left Mitzrayim, they wanted Hakadosh Baruch Hu to be their king, but He told them, “First, be mekabel my gezeiros, and afterwards I'll be king over you.”

Kabbalas ol malchus Shomayim doesn't mean only that I believe in Hakadosh Baruch Hu, or that Hakadosh Baruch Hu is a kol yachol – it means that, plus much more: it means I'm willing to accept to be an eved of Hashem. Indeed, the Chovos Halevavos (Shaar Avodas Elokim) explains that if you realize that everything is in Hashem's hands – and emunah includes that recognition, since everything that happens is under Hakadosh Baruch Hu's guidance and what He does is what happens – then the acceptance of avdus to Hakadosh Baruch Hu is a clear, simple thing. This recognition is what's going to make you into the eved that

Hakadosh Baruch Hu wants you to be, and that's really the meaning of kabbalas ol malchus Shomayim.

Therefore, as we mentioned, the avodah of feeling that you are actually leaving Mitzrayim will be accepted only if you do the required actions, according to the Shulchan Aruch and the halachos of Leil Haseder. That will create a situation in which you will be able to feel the אדם להראות את עצמו, and then you will feel tangibly that you're an eved: קבלו גזירותי קבלו מלכותי. And when you're mekabel the gezeiros of Hashem, that enables you to fulfill the mitzvos correctly.

This is one of the avodos of the Pesach Seder. We all have our minhagim and our avodah that we do on Leil Haseder, but we should remember that kabbalas ol malchus Shomayim and kabbalas avdus – אֲנֹכִי ה' אֱלֹהֵיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ – are really one din. We're mekabel Hakadosh Baruch Hu as king over the entire world, and we're mekabel that we are His avadim. This is accomplished through actually doing the mitzvos the way we're supposed to do them, which enables us to reach the goal of emunah in Hakadosh Baruch Hu and avdus to Him.

Take the Leap!

Pesach

Chodesh Nissan begins a new year, and the Leil Haseder is the start of the cycle of the Jewish calendar. If at the end of Adar we experienced total lack of seder, with the ונהפך הוא and the עד דלא ידע, the avodah now is to once again instill seder in our lives, for seder is a fundamental element of avodas Hashem.

There's an expression in Hebrew: hakol b'seder, everything is all right. A Rebbe once commented that this expression would be more aptly stated as hakol baseder, everything that a person wants to achieve he can achieve on the Leil Haseder, for it's a time of exceptional holiness.

The Seder is a very auspicious time for bakashah – it's a night of וכוּאן הבן שואל, and every child of Klal Yisrael can ask the Ribbono Shel Olam for what he wants. The sefarim draw a parallel between Yom Kippur and Leil Haseder, and it's interesting that on the night of Yom Kippur we say Kol Nidrei, while the night before Pesach we say Kol Chamira. The word kol has a gematria of 50, which represents binah – the highest madreigah. Only on Leil Shimurim are we able to attain such a madreigah.

Night of Miracles

On the passuk: ליל שמרים הוא לה, להוציאם מארץ מצרים הוא הלילה הזה, לה, שמרים לכל בני ישראל לדורתם,

the Targum Yonasan and various Midrashim state that many miracles happened on this night: Avraham Avinu triumphed over the four kings, as it says: וַיִּהְיֶה עֲלֵיהֶם לַיְלָה; Yetzias Mitzrayim happened, as it says: וַיְהִי בַחֲצֵי הַלַּיְלָה; Sancheriv's soldiers were wiped out, as it says: וַיְהִי בַלַּיְלָה הַהוּא וַיִּצָא מִלְאֲדָה ה' וַיִּבַד בְּמַחֲנֵהוּ אֲשׁוּר; the nes of Purim began on that night, as it says: בַּלַּיְלָה הַהוּא נִדְרָה . שְׁנַת הַמֶּלֶךְ .

All of these miracles are alluded to in the passuk itself: ליל שמרים לה refers to Avraham Avinu's victory; להוציאם מארץ מצרים refers to Yetzias Mitzrayim; הוא הלילה refers to the defeat of Sancheriv; הזה לה refers to the time of Mordechai and Esther; and finally, לכל בני ישראל refers to the future geulah. Indeed, the night of the Seder is a special time to daven and hope for the geulah.

We know that the nes of Purim really happened on Pesach. When the Megillah says: וַיַּעֲבֵר מְרֹדֶכִי, it means that he instructed the Yidden to fast on Pesach. That's why it says וְאַל תֹּאכְלוּ וְאַל תִּשְׁתּוּ – don't eat matzah or drink the arba kosos on the Leil Haseder.

The meforshim ask: Why was it so important for the Yidden to fast specifically on the Leil Haseder? After all, the gezeirah of Haman was not going into effect for

another 11 months, until Adar of the next year. Why didn't Mordechai and Esther wait a little to see how things would play out?

The sefarim answer that the fasted specifically on the Leil Haseder because it was Leil Haseder, a time of tremendous power. Mordechai's chiddush was that even though we generally eat matzah, drink the arba kosos, and do all the other mitzvos of the Seder to access the power of this night, that year the night had to be devoted to fasting in order to bring about a yeshuah from Hakadosh Baruch Hu.

Haman Expired the Next Day

The passuk says in Yehoshua: וַיֹּאכְלוּ מֵעֵבֹר הָאֶרֶץ מִמִּקְרַת הַפָּסַח מִצֹּת וְקִלּוֹי בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה. וַיִּשְׁבַּת הַמֶּן מִמִּקְרַת בְּאֶקְלָם מֵעֵבֹר הָאֶרֶץ וְלֹא הָיָה עוֹד לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל מִן וַיֹּאכְלוּ מִתְּבוּאֹת אֶרֶץ כְּנָעַן בַּשָּׁנָה הַהִיא.

Forty years after Yetzias Mitzrayim, when the Yidden had entered Eretz Yisrael, they still had mann in their keilim, and only on 16 Nissan, the day after the first day of Pesach, did they start eating regular food. The Chasam Sofer writes that Haman wanted to hang Mordechai on 16 Nissan specifically, as we see that he came to Achashveirosh on the first night of Pesach to ask permission to hang Mordechai the following day. Why specifically

on 16 Nissan? The Chasam Sofer explains that Haman knew that 16 Nissan was the day that the mann ran out, and he thought that such a day must be an inauspicious time for Klal Yisrael and therefore a good day to kill Mordechai. He didn't realize, however, that after the mann finished, Klal Yisrael moved on to a new madreigah: וַיֵּאָכְלוּ מֵעֵבֹר הָאָרֶץ מִמִּחְרַת הַפֶּסַח.

The Chasam Sofer offers a play on words to describe what happened to Haman: וַיִּשְׁבֹּת הַמָּן מִמִּחְרַת: Haman expired the next day. Instead of hanging Mordechai on 16 Nissan, he himself was hanged that day. (He remained hanging there through the whole year, and was joined by his 10 sons a year later, on Purim.) Haman didn't realize that even when the mann is finished, Klal Yisrael isn't finished; we continue growing and striving. When one tekufah ends, we don't fade away with it – we move on to a new tekufah and seek additional madreigos, going אל מחיל חיל.

Leil Haseder marks the birth of Klal Yisrael, and just as a newborn baby needs to have everything sterile, Klal Yisrael has to guard itself from chametz on Pesach. The rest of the year we do eat chametz, but on Pesach we are careful to avoid even a משהו of chametz.

Although we are reborn anew each year on Pesach, we don't reset to the same point each year. Every year is a new cycle, but each new cycle builds on the previous ones, so we are always going higher and higher. We are compared to trees, as the passuk says: כִּי הָאֲדָמָה כֵּץ הַשָּׂדֶה. It doesn't say that we are like crops of a field, which grow

and harvested each year, and then the field becomes barren again. A tree yields its fruit each year, and then the roots, trunk, and branches remain in place and continue to grow. So on the one hand, Pesach marks a new start, a fresh slate; on the other hand, it's another layer of growth, a new level, a fresh ring on the tree of our avodah.

Going Through the Process

The meforshim ask why we don't make a brachah on Maggid, and offer many answers. The Chasam Sofer offers a fascinating answer. On the Leil Haseder, we actually go out of Mitzrayim: חַיִּיב אָדָם לְהִרְאוֹת אֶת עַצְמוֹ כְּאִילוֹ הוּא יֵצֵא מִמִּצְרַיִם. Therefore, at the beginning of the night, we're still like goyim. Just as when a ger immerses in the mikvah he may not make a brachah on the tevilah, because he's not yet a Yid, so, too, Klal Yisrael can't make a brachah on Maggid at the beginning of the Seder, because we first have to go through Maggid before we can come out of Mitzrayim as Yidden.

The Chasam Sofer goes on to explain the significance of Yachatz in this light. What does a goy do when he wants to eat? He breaks his bread and eats, without making a brachah. Similarly, we also take our matzah and break it, as though we're ready to eat – like a goy, without saying a brachah.

But we don't eat the matzah right away – there's a process that has to happen first. We personally go through Maggid and proceed through the galus to the various stages of the geulah.

4, 15, 50, 600,000

There are 4 לשונות of geulah, which represent various facets of the geulah; there are also 15 levels of geulah, as signified by the 15 simanei haseder and the 15 dayenu's. In addition, there are 50 levels of geulah, as the passuk says: וְהַמְשִׁים וְעָלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִצְרַיִם. The word וְהַמְשִׁים can also be read וְהַמְשִׁים, and indeed, the Torah mentions Yetzias Mitzrayim a total of 50 times, corresponding to the fact that the Yidden were at the 49 th shaarei tumah, and after they left Mitzrayim with a התעוררות מלמעלה, they had 50 days to work toward Mattan Torah. Beyond the 4, the 15, and the 50 facets of the geulah, there also the 6,000 facets of the geulah. The first passuk of the Aseres Hadibros says: אֲנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עַבְדִּים. Why is the passuk phrased in singular – אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ – rather than in the plural, addressed to all of Klal Yisrael? It's because every Yid had his own Yetzias Mitzrayim. There were 6,000 geulos, with every Yid coming out of his own meitzar.

And the objective of Pesach, with its 50 geulos, is to get to Mattan Torah. Pesach is the beginning of the process, and it's a time of peh sach – speaking divrei Torah. Pesach is also roshei teivos of Paran, Sinai, and Chorev – the three names of Har Sinai, alluding to the fact that the goal of Pesach is to get to Har Sinai. Furthermore, if you spell out the letters of Pesach fully, they add up to a gematria of 613, for the purpose of all this is to get the 613 mitzvos and attain kirvas Hashem.

Those Who Can, Prepare

For a person to experience his own Yetzias Mitzrayim on Leil Haseder,

he has to prepare for it beforehand. We say in the Haggadah:

יכול מראש חֲדָשׁ, תִּלְמוּד לומר ביום ההוא, אי ביום ההוא יכול מְבַעֵד יום, תִּלְמוּד לומר בְּעֵבוֹר זֶה, בְּעֵבוֹר זֶה לא אֶמְרָתִי אֶלָּא בְּשִׁעָה שְׁנַיִם מִצָּה וּמְרוֹר מְנַחִים לְפָנֶיךָ.

This braysa can be read differently: יכול, if someone is able, מראש חֲדָשׁ – he should start preparing himself from Rosh Chodesh. If you notice, the passuk at the end of the braysa – בְּעֵבוֹר זֶה – is the passuk used to answer the לשאול שְׂאִינוּ יודע לשאול. The שְׂאִינוּ starts to hear about Yetzias Mitzrayim at the Seder itself: בְּשִׁעָה שְׁנַיִם מִצָּה וּמְרוֹר מְנַחִים לְפָנֶיךָ. But those who can should begin preparing on Rosh Chodesh.

In this vein, there's a cute story about two rabbanim in Amsterdam, one of whom was the grandson of the Pnei Yehoshua. One of the rabbanim posted the mareh mekomos for his Shabbos HaGadol derashah on Rosh Chodesh so that the tzibbur could prepare. The other rav was a little frightened of the tzibbur; he didn't know if he knew much more than they did, so he only posted his mareh mekomos the day of the derashah, so that the people shouldn't have a lot of time to prepare. One of the leaders of the community remarked, "יכול – the one who can give a derashah, מראש חֲדָשׁ. The one who can't, it's only בְּשִׁעָה שְׁנַיִם מִצָּה וּמְרוֹר מְנַחִים לְפָנֶיךָ."

Turn it Into Something Lasting

The avodah of Pesach has to be בחפזון, just as the first Pesach happened בחפזון. What this means is that when a person has a התעוררות, he has to use it quickly, and not procrastinate. Whether he gets that התעוררות from מראש חודש or on the night of the Seder itself, he has to know to utilize it.

The passuk in Shir HaShirim says: אִם תִּעֲרִיר וְאִם תִּעֲוֹרְרוּ אֶת הָאֲהָבָה עַד שְׂתַחַפֵּץ, and the Ramban explains that when a person has a התעוררות, he should put it into a "cheifetz" – as hinted in the word שְׂתַחַפֵּץ. Don't let it just slip away – turn it into something lasting.

We know that the Yidden had to be taken out of Mitzrayim at precisely the moment of midnight. When Moshe Rabbeinu spoke to Pharaoh, however, he said: כְּחֻצַת הַלַּיְלָה, around midnight. I heard an explanation that for Pharaoh's purposes, it wasn't important whether the miracle happened at 11:09 or at 12:01. But to Klal Yisrael, it was very important, because exactly at midnight – וְיָהִי בְּחֻצֵי הַלַּיְלָה – was when Klal Yisrael's transition into a nation happened. They were at the 49th sha'ar hatumah, and at that moment they jumped to the highest madreigos. Indeed, "Pesach" means

leaping. That had to happen in an instant, בחפזון. Afterwards, Klal Yisrael had to work to hold onto what they had attained – עַד שְׂתַחַפֵּץ – but the original geulah had to be with split-second precision, in one leap, going from "Mitzrishaikheit" to pure Yiddishkeit in one moment.

Hashem had to take us out of Mitzrayim at that second, Chazal say, because if they would have stayed one more second, they would have fallen to the 50th shaar hatumah, and they wouldn't be able to come out. How could it be that at the very moment that the Yidden were transitioning into Klal Yisrael, that was when they were in danger of falling into the 50th of the shaarei tumah? The answer is that when the Ribbono Shel Olam gives a growth opportunity, failing to utilize that opportunity is the greatest nefilah. It was precisely because of the power of that midnight, the opportunity for Klal Yisrael to jump to the highest madreigos, that they could have fallen to the 50th shaar hatumah had they not maximized that opportunity.

Hashem should help us to realize the awesome power of these days and go from the preparations of יכול מראש חודש into the Leil Haseder and be zocheh to "hakol baSeder" to כִּימֵי צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אֶרְאֶנּוּ נִפְלְאוֹת

The Opportunities of Chodesh Nissan

Pesach

Chodesh Nissan has a “seder,” one that begins at the end of Chodesh Adar when we read Parashas HaChodesh. The meforshim note that Parashas HaChodesh is mainly about the Korban Pesach. Why, then, do we call it Parashas HaChodesh? Shouldn't it be called Parashas Korban Pesach?

Apparently, the name “Parashas HaChodesh” alludes to the avodah of the entire Chodesh Nissan: the avodah of chiddush, renewal. Nissan is a chance to refresh our avodas Hashem and have a new start.

To learn how to achieve this new start, we read the parashah of Korban Pesach and see what Klal Yisrael did. They took a sheep and slaughtered it, as Hashem commanded them: *מִשְׁכּוֹ וּקְחוּ לָכֶם וְצֹאן לְמִשְׁפַּחְתֵּיכֶם וְשַׁחֲטוּ הַפֶּסַח*.

Rashi quotes Chazal's teaching, *משכו, ידיכם מאלילים וקחו לכם צאן של מצוה*. The Mitzriyim worshiped sheep, so when the Jews slaughtered the Korban Pesach they were actually taking the avodah zarah of the Mitzriyim and saying, “No more!” Before, they too worshipped the Egyptian gods, but now they were detaching themselves, changing their entire outlook on life – slaughtering the bad hashkafos, as it were, and bringing them as a korban to Hashem. “From now on,”

they were saying, “we're going to sanctify ourselves and serve only Hashem.”

That's the first avodah of Chodesh Nissan: to review all of our hashkafos that need improvement. If there are any attitudes that we're not so happy about, now's the time to change them. This is one message of Korban Pesach, as we read in Parashas HaChodesh.

Two Functions of Se'or

Another concept in the parashah of Korban Pesach is the mitzvah to eat it with matzah and marror. Why do we eat matzah and marror with the Korban Pesach?

According to what we just saw in Rashi – that the avodah of Korban Pesach is to slaughter the avodah zarah in us and eradicate the bad hashkafos – we can explain that the matzah and marror are also there to help us with this avodah.

The Maharasha, the Shelah, and the Vilna Gaon cite ancient sources that explain that the reason we refrain not only from eating chometz on Pesach, but even from owning chometz, is because chometz is a symbol of the yetzer hara. They quote a gemara (Berachos 17): *רצונונו – לעשות רצונך ומי מעכב שאור שבעיסה* – All Yidden want to do Hashem's will, but what stops them is the “se'or shebe'isah,” the leavening

agent in the dough, i.e., the yetzer hara.

The meforshim explain that se'or has two effects on the dough. One, it gives the dough a good flavor; matzah, which has no leavening agent, is not as tasty as bread. Two, the se'or makes the dough rise. These two functions correspond to the two yetzer haras that are in a person: taavah and gaavah.

Pesach is a time we can get rid of the se'or within us. Cleaning away the chometz symbolizes the effort to eradicate both taavah and gaavah and work on our middos to make ourselves “matzah'dik.”

The meforshim also note that the words *חמץ* and *מצה* have the same letters, the only difference being that *חמץ* has a ches and *מצה* has a hei, two letters that have just a drop of ink differentiating them.

The gemara teaches (Menachos 29b) that the world was created with the letter hei, which has an opening at the bottom to allow resha'im to fall into Gehinnom, but also has a small space between hei's leg and its top, through which baalei teshuvah can enter and go up to Gan Eden.

The letter ches in the word *חמץ* has no opening, implying that when a person is wholly absorbed in

pursuits of the yetzer hara, he has no escape route. On Pesach, we pierce an opening into the חמץ, giving us a chance to escape from the yetzer hara's clutches and elevate ourselves. On Pesach, we have a special siyatta dishmaya to do this, just as Klal Yisrael went from the 49 levels of impurity to the 50 levels of holiness so many years ago.

With this idea, we can understand why we eat matzah together with the Korban Pesach. Along with eradicating our flawed hashkafos – as symbolized by the Korban Pesach – we also have the power on Pesach to uproot our bad middos, as symbolized by the matzah.

The marror, the meforshim explain, symbolizes the difficulty we have working on ourselves. Change is hard, and it can feel quite bitter at times. That bitterness, however, eventually positions a person to reach tremendous madreigos and sweetness.

Indeed, the Yerushalmi teaches that the reason we use romaine lettuce for marror is because it has the property of תחילתו מר וסופו מתוק. Lettuce has a bitter taste at first, but if you leave it in the ground long enough, it eventually turns sweet. Similarly, the hardships we endure in our avodas Hashem – when we accept upon ourselves the yoke of Heaven, when we work on our middos, when we resolve to live our lives more in consonance with the Torah – may feel bitter in the beginning, but they eventually yield tremendous sweetness, and eventually we will reap the reward of all of our efforts for avodas Hashem.

This concept is also represented by the 4 cups of wine that we drink at

the Seder. These 4 cups correspond to the yayin hameshumar, the aged wine that will be served in the special seudah we will have when Moshiach comes. Wine brings simchah to a person, and by investing the effort to work on ourselves and grow despite the difficulty and bitterness, we will eventually enjoy the simchah and sweetness of the results of these efforts.

Another allusion to this concept of תחילתו מר וסופו מתוק is found in the mitzvah to recline at the Seder. Why do we recline? The Midrash at the beginning of Parashas Beshalach teaches that when Hakadosh Baruch Hu took us out of Mitzrayim, He took us in the clouds, the ananei hakavod, and we were traveling “first class,” reclining and relaxed, like kings. In commemoration, we recline at the Seder.

By reclining, we show that after the initial hard work of being accepting the burden of Malchus Shomayim upon ourselves, there eventually comes a time when we will enjoy the opportunity to recline like kings as a result of our avodah.

Transmitting Emunah to our Children

The focal point of the Seder is the mitzvah of vehigadeta levincha. Just as we have the power to renew ourselves and our avodah at this time of year, it's also the time to ignite in our children emunah in Hashem and a desire to connect to Torah and mitzvos. We have to look at our children as though they have a great chance to grow and to thrive in the future. All of our children have holy neshamos, neshamos that are waiting for us to water them.

How can we water them on the Leil

HaSeder? It's very important to take time beforehand to think about what we're going to say over and what we want to give over to our children. But the most important guideline is that דברים היוצאים מן הלב נכנסים אל הלב. When your children see that you feel what you are saying, you feel the emunah in Hashem, you feel the chashivus of being a Yid, then they'll understand the importance of these ideas as well. When they hear about the makkos that the reshaim got, they'll see how scary it is for the reshaim. The goal is to give over the basics: basic emunah, basic avodas Hashem. If this is what we want to do, then Hashem will help us by putting the right words in our mouth. The power of this time is tremendous.

Pesach Politics

While we're speaking about Pesach being a time to work on our middos, there's another important point to keep in mind. Pesach is a time when there are a lot of nisyonos. The family gets together, with all the family politics: there are in-laws, parents, children, brothers-in-law....

In situations like these, we often get caught up in our personal feelings. The family togetherness at this time of year gives us the opportunity to work on our ahavas Yisrael, to really improve our middos, to be beshalom with everyone in the family, and to try to be nice to everyone and give parents and grandparents nachas.

There may be nisyonos of anger during these days. The gemara refers to anger as an eil zar inside a person, but if we are aware of the danger beforehand, then we can be on guard and vigilant to avoid anger even if there are provocations. We

have to try to be warm, especially to the children. Even if there are challenges during the night of the Seder, the children should feel that it's a night when their father and mother are completely and lovingly devoted to them. It's both an avodah on our middos and a way to give over to our children a whole different atmosphere at the Seder.

Reaching Heights on the Fifteenth

A final point. In Dayeinu we list 15 aspects of Hashem's kindness to us, and the meforshim say that the significance of the number 15 is that on the 15th day of the month, the moon is at its height. Klal Yisrael is compared to the moon, and we too can reach the greatest heights on the

15th of this month of Nissan, the Leil HaSeder.

The number 5 corresponds to this world, which was created with a hei, and the number 10 corresponds to the next world, which was created with a yud. Adding 5 and 10 gives a sum of 15, parallel to the 15th of Nissan, when we left Mitzrayim. Yetzias Mitzrayim wasn't only about leaving Mitzrayim – it was about lifting us up to the greatest spiritual heights.

Multiplying 5 and 10 gives 50, corresponding to the 49 days of Sefirah, followed by Shavuos. These days are an extension of Pesach, helping us to reach even greater heights in avodas Hashem.

Pesach is a tremendous opportunity for anyone who is ready to work on himself. Even if there's it maybe bitter at first, he'll see tremendous aliyah, which he can then give over to his children.

Through the avodah of משכו וקחו, of separating ourselves from the wrong hashkafos, we should be zocheh again to recline while eating the Korban Pesach, drinking the yayin hameshumar, and enjoying the great simchah of Olam Haba.

Chazal teach that we are destined to be taken out of galus during Nissan, and, b'ezras Hashem, the hisorerus in our hearts should bring us to be zocheh to yeshuos during this Chodesh Nissan.

Chag Kasher V'sameach.

This week's Bishvilei Hamoed is sponsored by:

FERNWOOD REALTY LLC